

<http://digital.slub-dresden.de/PPN356752771/2>

gefördert von der

Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

30.

DISSE^TATI^O IN ALIG^IRALIS MEDICA,

ANGINA,^{D E}

Quam
Archiatro Summo Adspirante,

Ex Decreto & Auctoritate
Illustris ac Gratosissimi Ordinis Asclepiadei
in Celeberrima SALANA,

SUB MODERAMINE
VIRI NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, EXCEL-
LENTISSIMI, EXPERIENTISSIMI

DN. JOHANNIS THEODORI

SCHENCKII, Med. Doctoris ac Chirurgiae, Anato-
mices & Botanices Professoris Publici famigeratissimi,
Facultatis Medicæ p. t. Decani Spectatissimi,
Domini, Praeceptoris ac Patroni sui etatèm devenerandi,

PRO LICENTIA,

Summum in Arte Medica DOCTORATUS gradum, ejus-
demque Honores, Privilegia & Insignia rite capessendi,

Publicæ Eruditorum disquisitioni subjicit

GODOFREDUS SAMUEL POLISIUS,

FRANCOFURTO- MARCHICUS.

*In Acroaterio Majori,
ad d. 2. Maj. boris pro - E^o pomeridianis.*

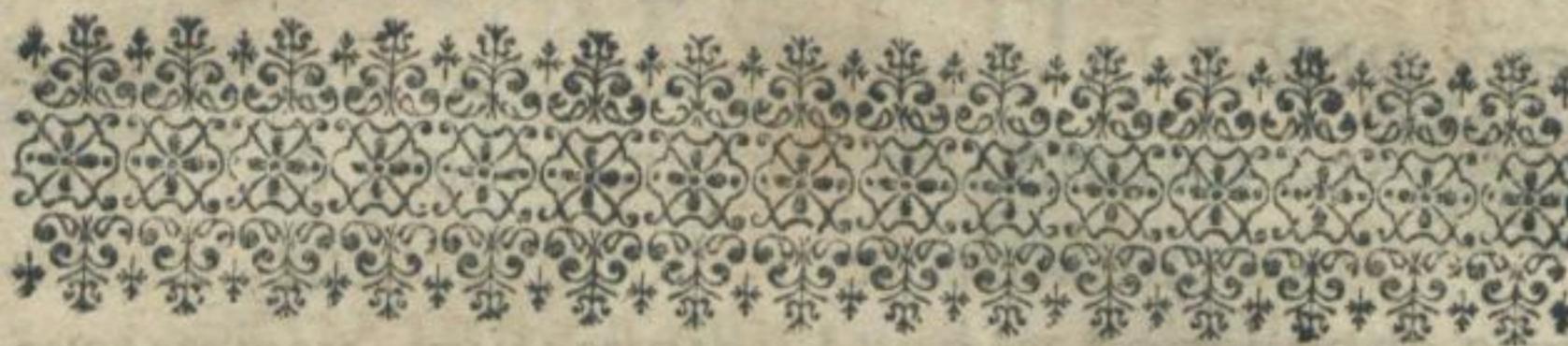
J E N Æ,
Typis SAMUELIS KREBSII,
ANNO M DC LXI.

VIRO
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO
ET CONSULTISSIMO,
D N. IOHANNI
CHEMNITIO,
J.C.CELEBERRIMO,
INCLYTÆ REIP. DANTISCANÆ
CONSILIARIO ET INTIMO
SECRETARIO GRAVISSIMO,
D N. COGNATO AC MECÆNATI SUO
SUBMISSA ANIMI DEVOTIONE
ÆTERNUM COLENDO

Discursum hunc Inauguralem
consecrat

GODOFREDUS SAMUEL
POLISIUS, MARCHICUS.

I. N. 7.
PRÆLOQUIUM.

Uanta humano corpori Inflammationes pariant pericula, neminem latere potest, qui earum indolem & naturam ex Practicorum monumentis perspectam habet & cognitam. Et aliter sanè non possunt: siquidem inter acutos & peracutos referuntur affectus, qui iter suum non per ambages emetiuntur, sed citò suam decurrunt historiam, hominemque misellum intra septendum, quin & pauciores dies, ni præsidia debita matu-rè adhibeantur, è medio tollunt. Hos inter periculosisssimos affectus locum non postremum ANGINA tenet, morbus fau-
cium acutus (a) Celsø, acutissimus (b) Alexandro Tralliano, per-
acutus (c) Galeno: adeoque sævissimus & infensissimus actioni-
bus vitæ necessariis hostis, qui strangulando viam spiritui
hauriendo aliàs patentem præcludit, & nisi armis chirurgi-
cis & pharmaceuticis in ipso statim limine à prudenti Medi-
co abarceatur, afflictum in extremum vitæ discrimen conji-
cit, fauibusque coarctatis, & regiâ ad pulmones viâ inter-
ceptâ, suffocationi eundem miserè mancipat. Cùm itaque
affectus hic præ aliis ventilatione dignus videatur, libuit
cum in præsentia loco inauguralis discursus placidæ Philia-
trorum disquisitioni submittere. Conatibus autem his fa-
veat Clementissimus Archiater, felicique sidere ad optatum
deducat portum id, quod ad celebrandam Ipsius gloriam,
hominumque morbis jactatorum promovendam salutem
fuscepitur!

(a) lib. 4.
cap. 4.
(b) lib. 4.
cap. 1.
(c) s. aph. 12.

A 2

CAPUT

CAPUT I.

ANGINA omnem gutturis ac faucium inflammationem, respirationem & deglutitionem lædentem, complectitur, varia-
que appellationes juxta idiomatum varietatem est fortita.

§. I. Antequam ad ea, quæ rem ipsam concernunt, nos demittamus, pauca præmittenda venient de ratione denominationis, ut ita sequamur vestigia & ductum eloquentiae Parentis Ciceronis, qui omnem de re aliquâ suscepitam institutionem à definitione tām nominali, quām reali proficiisci debere sapienter admodum asserit, ut intelligatur, quid sit id, de quo disputatur.

§.2. Latini præsentem affectum Anginam indigitant, deducto vocabulo ab ango, quod græco nomini ἄγχειν, strangulare, præfocare, respondet, cum laquei ad instar malum hoc funisque modo ægros strangulet, faucesque constringat.

§.3. Alienæ minusq; apposita denominandi & derivandi
(d) Universo ratio esse videtur, quam tradit (d) Petrus Joannes Faber, Medi-
salis sapientia libro cus Monspeliensis, dum anginam dictam putat auginam ab au-
3. cap. 37. gendo, quod guttur & fauces augeat, partes eas in tumorem
attollendo.

§.4. Græci Medicorum pro subjecti diversitate diversis
(e) lib. de lo. utuntur vocibus: vocant namque κυαγχλ, συναγχλ,
εις in homi- veletiam terminacione masculinâ, κύναγχον, σύναγχον. οἱ θρα-
με, ὡς 4. de κυαγχλ, οἱ συναγχλ. (e) Hippocrat.

*Alzabaravius inter Mauritanicæ familiæ Professores fa-
cile princeps (f) affectum hunc alluztin, al alcema, & aldabba
adpellitat.*

§. 6. Germanis dicitur die Breunre/ oder Ungarische Krankheit/quod Ungaricum morbum comitetur.

CAPUT

CAPUT II.

Angina est inflammatio gutturis & fauci-
um, respirationem difficilem reddens, de-
glutionemque impediens, à sanguine vel
puro, vel aliis humoribus commisto influente, or-
tum ducens. (g)

(g) *Senn.*
praet. med.
lib. 2. p. 1.

cap. 24.

Nicolaus

Piso tib. de

§. 1. Nominalem descriptionem excipit realis, quæ o-
mnibus anginæ differentiis, ac tam veræ & exquisitæ, quam
spuriæ & minus exquisitæ, accommodari potest.

§. 2. GENERIS & FORMÆ locum occupat INFLAMMATIONE, quæ duplum fert morbum, unum in intemperie cum materia, alterum in auctâ magnitudine. Intemperiem faucibus inducit affluxus sanguinis, sive is fuerit purus, sive cum aliis vitiosis succis commistus, qui sanguis deinceps extra vasa effusus, naturalem gutturis & faucium magnitudinem viciat, tumoremque præternaturalem inducit.

morb. cogn.

Et cur. c. 3.

Ranchinus

rr. de morb.

subst. c. 10.

Vascus Ca-

stellus tr. de

anginæ c. 1.

§. 3. Referri etiam potest inter morbos qui causam ha-
bent continentem. Acutus simpliciter nominatur. Non
nunquam primaria est, nonnunquam alias morbos conse-
quitur, ut pleuritidem, peripneumoniam.

§. 4. Hippocrates (h) distinguere videtur inter anginam, & (h) 6. Epid.
inter faucium inflammationem, dum ita scriptum reliquit: / 7. 1. 1.

Φάγυσες ἢ βήξασι τὸ ὑστερον βραχέα. κύναγχας ἢ &c. Faucium
quoque inflammationes eaque breves ademint: angine autem &c.
Verum cum Celeberrimo Medico Sennerto p.m. dicendum puta-
mus, Hippocratem per anginam intellexisse inflammationem
musculorum laryngis, quæ respirationem valde reddit diffi-
cilem, auræque viam intercludit: per inflammationem vero
faucium aliarum partium vicinarum inflammationem, quæ
non tam atrociter impedit respirationem. Vel potest illa in
faucibus inflamatio angina notha appellari, & ita duplex
notha constitui, una ratione causæ, altera ratione subjecti.

A 3

§. 5.

§. 5. DIFFERENTIA desumitur à *subjecto*, seu parte *adfecta*, faucibus nimirum & gutture, quæ inflammationem patiuntur. Locus verò affectus varias anginæ designat species, de quibus in peculiari capite.

CAPUT III.

Ausæ sunt internæ & externæ. Internæ immediatæ & mediatæ. Internæ causæ immediatæ ut aliarum inflammationum, ita & hujus sunt humores, sanguis purus vel cacoehymicus, biliosis scilicet, pituitosis vel melancholicis succis, imò & serosis humoribus refertus.

§. 1. Cum curatio alicujus morbi legitimè methodicè que absolvī nequeat, nisi causæ, à quibus productus est, sint cognitæ: itaque & nos ad anginæ causas indagandas studium nostrum dirigimus.

§. 2. Distinximus eās in *internas* & *externas*, illasque iterum in *immediatas* & *mediatas*. IMMEDIATAS diximus esse humores omnis generis, in primis vero acres & biliatos in fauces irruentes earumque partes implentes. Et de calidis quidem nullum est dubium: de frigidis autem ambigitur; constat quippe, anginam esse morbum maximè acutum, acutos verò morbos à causis calidis & biliosis produci, quemadmodum chronicī à lentis & frigidis generari solent, itaque non videtur probabile, anginam ab omnibus gigni posse humoribus. Verum enim verò dubium hoc facili operâ solvit, si in memoriam revocemus eā, quæ infrà in differentiarum explicatione apponemus, ubi nimirum aliam veram & exquisitam, à sanguine vel sincero, vel etiam humore acri & bilioso provenientem, aliam verò notham ab aliis, iisque frigidis humoribus prognatam constituemus. Scilicet legitima & exquisita inflammatio suboriri non potest, nisi à sanguine

guine aut puro, quando copiā est molestus, ut in plethorīcis,
carnosoque habitu præditis, aut à calido, acri & bilioſo, tan-
quam sobole ardenteris cordis & hepatis: spuria verò, quæ
in fauibus latiores venas, laxioremque compagem obti-
nentibus sedem habet, à crasso, frigido & pituitoso succo
producitur, quamvis rarò à melancholico. Habemus con-
sentientem Coum. (i) *Angina*, inquit, fit, cum fluxio ex capite (i) &. de-
multa ac glutinosa tempore hiberno aut verno ad venas jugulares de-
scenderit, & hæ fluxionem ampliorem propter amplitudinem attra-
xerint. Cum autem frigida & glutinosa sit, spiritus transitus obtum-
bit, & sanguinis partes congelat, ipsumq; immobilem ac stabilem fa-
cit, cum natura frigida sit, & obturandi vim habeat. (1)

(1) Conf.
Mercurialis
l. c. Castel-
lus tr. de
angina.c.3.
diff. r. Vi-
dus Vidius
l.alleg. Dou-
natuo .an-
tonius ab
alio mari
med.pract.
cap.46.

§. 3. Effunditur autem sanguis in fauces secundum veterum mentem ex ramis jugularium venarum, secundum recentiorum per arterias. Materia namque rarissimè congeritur, sed frequentissimè adfluit,

§. 4. Affluxum hunc promovent, sanguinis motus impe-
ditus, faucium intemperies calida & dolor, laxitas & debili-
tas, quemadmodum & conformatio prava.

§. 5. Humores hi vel à toto, vel à certis partibus communi-
cantur.

§. 6. De capite famosa est sententia, illud defluxionum
terminum à quo esse. Quod eatenus verum, quatenus & fauces
partis capitis sunt, quas vasa, cum primis arteriæ, penetrant,
& caput tunc ascendunt. Rarò enim videmus à separato à
sanguine humore excrementitio in capite produci anginam,
quæ ut plurimum à defluxione & effusione sanguinis accidit:
sicque nisi à sanguine calido, acri, bilioſo descendit, nec in-
flammationibus veris, neque morbis calidis & acutis adnu-
meratur. Vid. Galenus (m). Accedit, quod suppuratione solva-
tur, hæc autem debetur sanguini, non humori à sanguine jam
separato. Relinquitur itaque defluxionem hanc à capite es-
se sanguineam, quæ ut plurimum repente decidit, fauibus
aut per idiontides aut ovumtides affectis, prout nimirum
subjectum causæ aut in illis aut extra illas constiterit.

§. 7. Hen-

(n) *Medici-* §. 7. *Henningius Scheunemannus* (n) *anginæ ortum spiritus*
mercuriali præcipitato adscribit. Si, inquit, spiritus mercurialis
præcipitatus meningas penetrat, maniam, phrenesin, typhomaniam &
paraphrenesin suscitat: si dimidiam capitis partem infra cutim feriat,
bemicraniam efficit: si fortiter se membranulis infert, cutaneum in-
primis dolorem, nempe cephalæam, clavum, galeam: si leviter tantum
attingat, cephalalgiam: &c. si laryngem & fauces subeat, fit angina,
squinantia, synanche, cynanche, paracynanche.

§. 8. Verum enim verò quamvis hæc ita speciosè à Scheu-
nemanno proferantur, nihilominus tamen cum veritate non
concordant. Quemadmodum enim principiorum chim-
corum hypotheses vanæ sunt & fictitiae, quod satis accurate
demonstrat Celebratissimus Medicus ac Chimicus, Nobilissimus &
Excellentissimus Dn. D. Guernerus Rolfincius, Dominus, Praeceptor, Pa-
tronus & Hospes meus omni observantiæ cultu æternum deveneran-
*dus, in enucleatissimo novo Tractatu, qui inscribitur *Chimia in artis**
formam redacta, disputatione primâ, cap. 18. & 19: ita quoque in-
firmo admodum nituntur talo ex iisdem deductæ morbo-
rum causæ & origines.

§. 9. *Faber loco supra citato causam hujus mali rejicit in*
summam excrementi malignitatem, quod non simplex sit calid-
um & humidum, sed arsenicali veneno præditum, & quod
semper malignam & pestilentem febrem sequatur angina.
Hinc Galenicos hallucinari asserit, qui se vidisse anginam
sine febre affirmant, cum tunc potius adfuerit columellæ
quædam inflammatio, aut tonsillarum tumor.

§. 10. Nec hic desunt, quæ castigationem incurunt.
quod enim à Fabro accusatur summa excrementi malignitas
in genere in omnibus anginis, in eo sanè error crassus com-
mittitur. Nam, quamvis nonnunquam etiam malignæ &
epidemiæ homines infestent anginæ, tamen negari non pot-
est, særissimè quoque easdem excitari à sanguine puro, si in
corpore abundet, & ab humoribus malignam qualitatem
minimè obtainientibus, ut ita non semper, prout vult dictus
Autor, adsit summa excremente, seu vitiosorum succorum

ma-

malignitas. Deinde nec hoc semper necessariò consequitur, ut angina sequatur malignas & pestilentes febres: contingit hoc ipsum quidem nonnunquam, sed non semper. Denique Galenici non hallucinantur & errant, quando se anginam sine febre vidisse dicunt. Notum namque est, anginam aliam esse veram, aliam verò notham. Vera & exquisita adjunctam habet febrem continuam, notha autem non item; & hanc, utpote sèpius absque febre afflagentem intellegunt Galenici, quos *Faber* falso incusat erroris.

CAPUT IV.

Ausæ internæ mediatæ sunt sexus, ætas, habitus corporis ac temperamentum, suppressa aliqua consueta naturalis evacuatio.

§. 1. *Sexum* quod concernit, afficiuntur frequentius hac ægritudine viri quam fœminæ; fœminarum quippe sanguis frigidior est, habent præterea laryngem minorem, & vasa exiliora angustioraque à naturâ natæ sunt, quæ sanguinem adfluentem non tam facile admittunt.

§. 2. Pro *Ætatis* ratione quoque hic variat affectus: juvenes & pueri frequentius, quam senes & ætate proiectiores infestantur: illi enim sanguine multo & calido, biliosoque, atque sic aptissimâ generandæ anginæ materiâ, abundant: horum verò constitutio somitem promtè non subministrat.

§. 3. Quoad *habitum corporis*, eiusque *complexionem*, fiunt anginosi præ aliis, qui plethorici, & habitu carnosò sunt præditi.

§. 4. Tandem & *suppressa aliqua consueta naturalis excretio*, qualis est mensium & hæmorrhoidum, suum hic confert symbolum. Sanguis enim, qui naturæ lege evacuari debebat, intra corpus retinetur, & pro diverso decubitu, diversos affectus parit: ad fauces si propellatur, periculosa hanc inducit labem.

B CAPUT

CAPUT V.

Ausæ externæ sunt omnes illæ, quæ extrinsecus fluxiones varias diversimodè ciere valent, & comprehenduntur sub iis, quæ assumuntur, geruntur, & foris corpori obveniunt.

§. 1. Inter ea, quæ assumuntur, in primis est *vivendi ratio in cibo & potu*: etenim qui lautè vivunt, cibisque plurimi succi, multiisque nutrimenti vescuntur, certè anfam præbent sanguini copiosè gignendo, qui postmodum mole suâ molestus, vasa rumpere solet. Huc & illi spectant, qui generoso & meraciori vino sèpius inebriantur, quod sanguinem accedit, qui accensus plurimorum malorum auctor postea existit. Nec ii immunes, qui ea appetunt, quæ peculiari qualitate faucibus infesta, ut sunt cerasa, fungi, solanum majus, *Italis herba bella donna* dictum, aconitum, andacocha trifolii species. Utrum autem vera sit angina, quæ ab his & similibus occulto modo eam producentibus oritur, de eo videatur *Sennertus & Zacutus Lusitanus dictis locis.*

§. 2. Ad ea, quæ geruntur, pertinet conditio vitæ: hinc qui frequenter & validè clamant, gutturisque partes vehementius exercent, morbo huic facilè fiunt obnoxii. Ad classem horum referuntur præcones, Cantores, venatores, & histrio-nes illi, qui super manibus, capite ad terram prono, incedentes, sanguinem ad guttur & fauces convertuntur. Hic non excludendæ nimiæ animi commotiones, ira, excandescentia cum vociferatione, & alia sanguinem humoresque concitantia.

(o) f. 3.
apb. 16.

§. 3. Inter ea, quæ extrinsecus corpori obveniunt, est primò aëris constitutio frigida & humida, quæ destillationibus & fluxionibus apprimè est idonea. De hac ita Hippocrates (o) Νοσήματά τινα μὲν τῆσιν ἐπομέμεινον ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροί, καὶ κοιλίης ρύσεις, καὶ σπιπεδόνες καὶ σπιληπτοί, καὶ κυνάγχαι. Affiduis imbribus morbi ferè fiunt febres longæ, fluxiones
alvi,

alvi, putredines, epilepsie, apoplexiæ, anginæ. Pluviosus namque aër uti humectat totum corpus, ita quoque inspirando reddit ob eandem causam fauces imbecilliores, & vasa laxiora. Accusat etiam *Idem* (p) vernalem & autumnalem aërem. (p) f. 3.
Nam verno tempore sanguis ab aëre jam calidore reddito ^{aph. 22.} quasi fermentatus turget: data igitur laxitate & facilitate prorumpendi circa fauces, egreditur is ibidem è suis receptaculis. Autumnalis verò aër videtur hoc præstare suâ inæqualitatem, quâ sanguinem æstatis tempore nonnihil adustum fluidum reddit, & ad fauces, si imbecilles sint, decumbere facit. Malignæ & epidemiæ anginæ ex malignâ & pestilenti aëris constitutione dependent.

§.4. Una regio alterâ proclivior ad Anginam. Ita Ungari frequentius eam incurunt 1. ob regionem, quæ calida. 2. vinorum potentiam. 3. temperamentum quod calidum & humidum. Vid. *Observationes Ungaricas Coberi.*

§.5. Denique ad causarum externarum classem, quæ corpori foris accidunt, spectant lotio capitis intempestiva, & pleno corpore instituta, quæ humores concitat, & ad fluxiones invitat: nimia capitis tectura, quæ transpirationem calidorum effluviorum sufflaminat: percussio capitis, cervicis, & locorum prope fauces; vehemens colli constrictio, spinæ vel ossicula gulæ & faucibus infixæ, quæ præterquam quod deglutitionem cibi impediunt, dolore etiam excruciant, inflammationemque in faucibus, ex acuto ipsorum contactu movent, non raro etiam pungendo continuum solvunt & exulcerant.

CAPUT VI.

Species seu differentiæ anginæ juxta veteres Græcorum quatuor constituuntur: prima dicitur *κωδύχη*, altera *ῳδακωδύχη*, tertia *ειωδύχη*, & ultima *ῳδασιωδύχη*, quibus nonnulli &

B 2

cam

(q) *Trallianus l. c.* eam adjiciunt, quæ oritur ex luxatione vertebrarum colli. (q)

Aeginetæ

l. 3. c. 27.

Senn. d. l.

Dom. Leo-

ninus art.

med. hum.

& part.

morb. lib. 1.

f. 2. c. 6. Vi-

dus Vidius

lib. 8. c. 4.

Capit. acci-

ssus l. 1. c. 53.

Hercules

Saxonia

med. pract.

Manardus

epist. med.

lib. 7. c. 30.

Tincae vel.

enchrid.

med. lib. 4.

f. 6. cap. 5.

(r) lib. 2 c. 5.

(s) de part.

spirab. mor.

bis cap. r.

(t) Consil.

120.

spatium extinctam.

§. 1.

Prima species vocatur κυνάγχη, aut etiam λυκάγχη,

(r) Mercuriali (f) Heurnio, eò quod canes & lupos sèpius infen-

stet, sive quod eà correpti canum instar & luporum æstu ni-

mio fitientium linguam exserant. Oritur, quando inflam-

matio in internis laryngis seu gutturis musculis delitescit,

tumore neque intus neque foris in cervice conspicuo. Est

omnium gravissima & periculosissima ob ingentem dolorem

adjunctum, magnamque respirandi difficultatem, adeò qui-

dem, ut ægri erectâ cervice, oreque hianti, & linguâ exertâ

spiritum ducere cogantur, & nisi sedulò à Medico tractetur,

citò ægrum jugulare valeat. Refert namque Joannes Baptista

Montanus (t) se vidisse Venetiis matronam intra quatuor ho-

lib. 1. c. 26. rarum spatium extinctam.

§. 2.

Altera est ὁροκυνάγχη, quæ fit, ubi externi præci-

pue gutturis musculi inflammatione tentantur, tumore intus

manifestè conspecto.

§. 3.

Tertia insignitur συνάγχη, fortè quod sues crebrò

hâc ægritudine vexentur: in hâc musculi faucium interni af-

ficiuntur, cervice ad linguæ radicem simul comprehensâ, &

tumore intus ac extus adparente.

§. 4.

Ultima audit ὁροσυνάγχη, in quâ musculi externi

faucium sunt inflammati, ubi non rarò tumor ad pectus us-

que extenditur.

§. 5.

Et hæ sunt differentiæ à Græcis introductæ, quas

tamen Galenus & Hippocrates non semper observant: imò hanc

nominum inquisitionem reprehendit Galenus, & velut super-

stitionis & supervacuam rejicit, cum (u)ita scribit.

Hoc nimis

rari. sicut. 30.

curiosum nominum studium rerum ipsarum negligentiam & con-

temptum peperit, sicuti iis evenit, qui circa nomina nimium occupati,

quæ utilia sunt, prætermiserunt: itaque modo rem ipsam intelligamus,

de nominibus parum est laborandum.

§. 6.

Anginam, quam ex luxatione vertebrarum colli

pro-

provenire afferunt, clarè depingit Pergamenus (x) his verbis. (x) in aph.
Cum in nullo horum (neque in gutture neque in faucibus) appa- Hipp. com.
ruerit tumor, neque ore aperto in faucibus, neque extrinsecus, homi- 4. aph. 35.
nem verò contigerit non posse devonare, symptomā est lethale, contin-
gens ex inflammatione, quandoque muscularum gulam munientium,
quandoque verò gulæ ipsius: est cuim quedam communio partibus
istis per ligamenta ac nervos cum medullâ spinali, & membranis ipsam
ambientibus, ac præterea ossibus vertebrarum, quæ bis extrinsecus.
Extensis itaque ad partes inflammatas ligamentis & nervis, trahi
vertebras vel intus, vel ad latus, est necessum: si quidem in alterâ ner-
vipropagine fieri tensionem contigerit ad latus, si verò in ambabus,
extra. Conferatur Zaccetus Lusitanus (y). (y) lib. 8. c. 2.

§. 7. Est autem hæc ex luxatione vertebrarum colli angina rara, & vix occurrit nisi in tenerâ cervicē præditis, ut in infantibus & pueris, quando durius à nutricibus tractantur. Imò si rem exactius perpendamus, vix videtur ejusmodi luxatio novam anginæ speciem constituere, cum sine inflammatione muscularum gutturis vel faucium fieri nequeat: erit itaque aut minus propria censenda differentia, aut ad priores reduci poterit.

§. 8. Sunt & aliæ differentiæ Medico pensitandæ, & quidem ratione magnitudinis, ubi alia inflammatio est major, alia minor, indeque periculum majus vel minus expectandum: quò enim major fuerit inflammatio, major compressio, & magis præceps suffocationis periculum metuendum, unde ad prædicendam mortem, & ad curationem extremam cum periculo suscipiendam Medicus adducetur, quemadmodum contrà si minor fuerit inflammatio, minus quoque præcipitanter & dubiè res peragenda.

§. 9. Ratione causarum internarum alia oritur à sanguine sincero, in primis in corporibus plethoricis, alia à bilioso humore, alia à pituitâ, alia à Melancholia, quæ tamen raro contingit. Quæ à sanguine puro & bilioso provenit exquisita vocatur, quæ verò à pituita & melancholia, spuria & minus exquisita.

§. 10. Alia habet comitem febrim continuam, quemadmodum est exquisita & vera, alia est absque febrili incendio,
 (2) l.s.c. 39. ut nonnunquam notha. *Massaria*(z).

§. 11. Alia oritur per se, nullo præcedente alio affectu,
 alia morbos sequitur: ita anginæ dysenterix succendentis
 (a) obser^v chirurg. mentionem facit *Wilhelmus Fabricius Hildanus* (a).

cent. 3. §. 12. Nec silentii sifario involvenda pestilentialis, ma-

obser^v. 27. ligna & epidemia. *Joannes Wierus*(b) hujus farinæ anginarum

(b) lib. med. meminit, quæ anno 1564. & 1565. grafiatæ sunt in quibusdam

obser^vat. Germaniæ inferioris locis, quarum tanta fuit atrocitas, ut in-

varar. p. 53. tra unicum nonnunquam diem strangularent: quæ verò odi-

& seqq. du periodum excesserunt, plerumque meliorem, quam tri-

duæ, vel quadriduæ, eventum fuerunt adeptæ. Ubi & hoc in-

primis notandum, quod, referente eodem, in istâ pestilenti &

epidemiâ anginâ pueri, quorum ætas aliæs maximè hujus æ-

gritudinis erat particeps, proiectioribus minus periclitati

fuerint, & quod ii propè citius reliquis evaserint, qui decu-

bitum in lecto neglexerunt: rationem dat hanc *prælaudatus*

Autor, quod horum reluctatio fortassis minus concepti ve-

neni, aut naturæ robustas vires arguat: aliorum autem ob-

sequium impotentiam ex veneno severius eam ætatem in-

festante, denotet. Huc pertinet & maligna pestiferaque à

(c) Foresto (c) consignata, ut & *Hippocratica* illa. (d)

(d) Epid. sect. 7. s. I.

CAPUT VII.

SIGNA DIAGNOSTICA sunt 1. *Pathognomica*, quæ affectum semper comitan-
 tur, & ab eo separari nequeunt. 2. *Signa Dif-
 ferentiarum*. 3. *Signa causarum & humorum*. 4.
Supervenientia & communia, quæ neque morbi
 speciem, neque ejus conditionem significant, sed
 mutationem illius solum indicant.

§. 1.

13

§. 1. SIGNA PATHOGNOMONICA duo sunt. Primum est respirandi difficultas. Cum enim guttus coarctetur, & angustius reddatur, sufficiens aëris non fit attractio: hinc pulmonum parenchyma unà cum vasis, prout fas est, non distenditur, & eam ob causam sanguini per eadem liber denegatur transitus: ex impeditâ porro illâ distributione implentur plus justo pulmones, atque gravantur, unde rursus debita eorum dilatatio magis adhuc sufflaminatur, ut ita pulmones ad receptionem aëris fiant ineptiores.

§. 2. Alterum inseparabile signum est difficilis deglutitio; ita ut potus nonnunquam resiliat per nares. Musculi enim, qui cibi & potus detrusionem per gulam adjuvant, æsophagici & circulatoris dicti, inflammationem patiuntur, ut ita ægræ muniis istis præesse valeant, partim ob gulæ coarctionem à musculis deglutitioni præfectis inductam, partim ob eorumdem cohibitum motum, quo & detrusionem illam efficiunt, & simul laryngem in deglutitione sursum trahere debent. Et quamvis æsophagus ab inflammatione liber & immunis esset, tamen quando laryngis summæ partes, & guttaris membrana gulæ incumbens inflamatæ sunt, non potest deglutitio absque difficultate & dolore fieri, quoniam deglutiens cibus laryngem transire debet, & per gulam delabens cibus guttaris tunicam affectam contingit & premit.

§. 3. SIGNA DIFFERENTIARUM. Κυωδίγχη signa perspicue satis proponit Hippocrates. (e) Ab angina (intelligit (e) lib. 3. κυωδίγχω, omnium periculosisissimam) suffocatur homo, & in de morbo fauibus ipsi magis inhærere videtur, & neque salivam, neque quicquam aliud detrahit, & oculi affecti sunt, & prominent, veluti strangulatis, & intentè per ipsos videt, & ipsos convertere non potest, & anxius est, & exilit frequenter, facies & fauces ardent, imò etiam collum. At videntibus nihil malum habere videtur, & videt ac audit obtusius, & præ suffocatione non intelligit, neque quid dicat, neque quid audiat, aut faciat. Verùm bians decumbit, salivam fundens, ac talia faciens.

§. 4. In Ὀρχωδίγχῃ respiratio non adeò est difficilis,
nec

nec dolor ita intensus, ut in antecedenti casu. Circa cervicem adparet quidam tumor, compressâ cervice dolor exacerbatur, ob inflammationem muscularum externorum.

§ 5. Συνάγχω adesse indicant respirandi difficultas minor, deglutitio sublata, ita ut assumta liquida per nares retrudantur.

§.6. In ὁρούνταγχη deglutire quidem nonnihil possunt ægri, magno tamen cum dolore, respiratio est levior, rubor ac tumor circa collum & pectus manifestè conspicitur, qui adeò nonnunquam augetur & ingravescit, ut in consensum quoque trahat ligamenta vertebrarum colli, quibus intrò tractis, luxatio suboritur. Videatur Hercules Saxonia loco supra citato.

§.7. Anginam ex luxatione colli vertebrarum enatam plerumque manifestant causæ evidentes & violentæ. Alias (f) 2. Epid. clarè proponuntur à Coo (f) ipsius signa, quæ ibidem videantur: quemadmodum & Commentarius Galeni, qui hunc in lo-
(g) lib. 4. de cum extat, (g) lectu dignissimus.
loc. aff. c. 3.

§.8. SIGNA CAUSARUM INTERNARUM variant pro diversitate humorum inflammationem gignentium. Si orta fuerit angina ex sanguine abundante, aderit plethora, temperamentum sanguineum, ætas juvenilis, tempus anni vernum, præcessit aëris constitutio calida & humida, præcedens vietus fuit aptus multo sanguini generando, color faciei est rubicundus, faciesque calorem & ruborem habet intensum, sapor in lingua percipitur dulcis, febris adest continuò affligens cum magnâ deglutiendi ac respirandi difficultate.

§.9. Si causa biliosus humor, complexio corporis erit cholerica, ætas juvenilis, constitutio aëris calida & sicca, vietus adfuit huic humoris producendo idoneus. Dolor adest acris & mordax, pungens & vehemens, ob bilis acrimoniam, sapor linguæ amarus, ob ejusdem effusionem, color faciei flavescentis, febris ardens & peracuta, qualis esse solet, à bile quæ ortum dicit, sitis intolerabilis.

§.10. Si à pituitoso succo originem malum traxerit, præditum

17

tum erit corpus temperie phlegmaticâ, tempus anni erit humidum & pluviosum, viðtus præcessit pituitam generans; dolor non est admodum intensus, quia hic humor latus est & frigidus, color faciei pallidus est & albus, sapor insipidus, vel interdum quoque salsus, febris aut nulla adest, aut lenta, patiens non nisi vi spiritum haurit, ac stertit, faucesque salivâ viscidâ implentur.

§. 11. *Melancholie si natalitia sua vendicat malum hoc,* quod tamen raro contingit, tunc notæ hujus humoris in corpore erunt conspicuæ, temperies nimirum dominabitur frigida & sicca, color faciei nigricabit, saporem ægri percipient acidum, doloremque sentient stupidorem.

§. 12. Si causæ externæ ansam malo præbuerint, id ex relatione ægri, vel astantium patebit.

§. 13. *SIGNA SUPERVENTIENTIA* sunt *Febris continua,* quæ anginæ veræ & exquisitæ comes assidua. Febris hæc sequitur naturam humoris peccantis, modò tertio die, modò quarto, modò singulis vespertinis exacerbatur. *Dolor fauces & collum occupat,* quem infert partium gutturem & fauces constituentium solutio. *Tumor adest & rubedo lingue,* quia & illa ob viciniam inflammationem sentit.

§. 14. *Pulsum anginosorum ita delineat Galenus(h)* Anginæ(h) lib. 4. de pulsus tensione quadam præeditus est, & convulsivo persimilis. Magnus caus. pulsum est & undosus, ut pulsus peripneumonicorum. Quicunque autem ve- cap. 20. bementer ex illis suffocantur, parvum hi habent & rarum pulsum: ubi jam animam agunt, crebrum ac inaequalem.

CAPUT VIII.

ROGNOSTICA alia morbi eventum, alia modum eventus concernunt. Quæ morbi eventum, sunt signa salutis & mortis, longitudinis & brevitatis: Quæ modum eventus, sunt triplicia: nam materia aut 1. resolvitur, aut 2. suppuratur, aut 3. transponitur.

C

§. I. In

§.I. In genere prognosticandum, anginam esse affectum maximè periculofum & exitiosum, cum sit ex numero acutissimorum, & locus patiatur respirationi & deglutitioni inseriens, quibus læsis, de vitâ sanè ægri periclitantur.

§. 2. Ut specialius prædictiones examinemus, necessum est: ubi primūm se exhibet PROGNOSIS DIFFERENTIA-
RUM, quæ variat, cum alia majus, alia minus secumferat peri-
culum. Omnium pessima est *Cynanche*, de quâ ita vaticina-
tur *divinus Senex*. *Angina* horrendissimæ sunt, & citissimè occidunt,
quæ neque in faucibus quicquam conspicuum faciunt, neque in cer-
vice: verum plurimum dolorem exhibent, & erectâ cervice spiratio-
nem inducunt. Hæc enim eodem die suffocat.

§. 3. *Paracynanche* minus minatur periculum, quia in hac musculi externi sunt affecti, protrahiturque diutius. Hippocrates (i) de hac ita. *Quaecunque dolorem aliquin alteri similem* inferunt, *in faucibus vero tumorem & ruborem excitant, valde qui- dem lethales sunt, precedentibus (nempe cynanchis) diuturniores,* si magnus rubor adsit. Hæc si non in principio ritè à Medico tractetur, tandem in pessimam illam, Cynanchen puta, degenerat. Exemplum hujus transitū extat apud Hippocratem (I) in uxore Bitonis, quæ initio paracynanche detenta, postea cynanchica obiit.

§.4. *Synanche*, in quâ magis deglutitio, quam respiratio lœditur, per se non lethalis.

§.5. Omnia tutissima est parasympanche, attestante Coo
(m) 6. apb. (m) Ταῦτα κωνάγχης οἴδημα γένεσθαι τῷ τραχήλῳ, ἀγαθόν·
37. εὖτοι τρέπεται τὸ νόσημα. Angina correpto si tumor oriatur in
(n) 5.7. collo, bonum: foras enim morbus vertitur: & porrò (n) Ταῦτα κυ-
aph. 49. νάγχης ἔχομένω οἴδημα καὶ εργάτημα τῷ σῆμῃ πιγμόμην,
ἀγαθόν· εὖτοι τρέπεται τὸ νόσημα. Ab angina detento tumor et
rubor in pectore superveniens bonum, foras enim morbus vergit.

§.6. De anginâ, quæ contingit ex luxatione ita conclu-
dit Idem Senex (o) ὃντα πυρετός ἔχομένω ὁ τράχηλος ἐξαιφνις
πτισθεφῆ, καὶ μόγις καταπίνειν δύνηται, οἰδηματὸς μὴ ἐόντος,
τυνάσιμον. Si febre detento repente collum intorqueatur, ac vix de-
glutire

deglutire queat, nullo existente tumore, letale. Consulatur Hollerius (p) & Liebautius (q).

§.7. Paulus Egineta de eadem ita: Fit etiam in pueris, raro in hunc a-
tamen, talis affectio, colli verticulis ex elapsu & discessu affectis: ve-
rum illorum velut incurabilium curationem non aggrediemur.

(p) Comm.

phorismum

(q) in sche-

lio,

§.8. Ratione causarum, angina biliosa periculosior
existit pituitosa, ob dolorem ingentem, febrim acutam ac con-
tinuam, maximamque respirandi difficultatem.

§.9. A sanguine servido & adusto, bilisq; atræ naturam emu-
lante, quæ oritur faucium & gutturis inflammatio, omnino
lethalis est.

§.10. Quæ pituitosa, nec ita periculosa, nec diurna exi-
stit, nisi alius quispiam adsit morbus, aut error quidam
committatur vel à Medico, vel à decumbente.

§.11. Quid ratione ALIORUM ACCIDENTIUM ægro-
tantibus expectandum, passim docet Hippocrates in Predictio-
nibus.

§.12. Mortis præludium adest, ubi suffocari incipiunt
cum pulsu minimo & raro, qui deinde fiat crebrior & inæ-
qualis. Nam, inquit Heurnius, in suffocationis initio calor jure de-
beret recreari à frigore: languet inde virtus, ac extincto calore nati-
vo, labitur pulsus in parvitatem & raritatem: sed cum ad mortem
pergit, fiat crebrior, quia æquare eâ frequentiæ magnitudinem studet,
fitq; inæqualis ob languorem summum facultatis, quæ jam immemor
reditur sui negotii, & otium affectat.

§.13. Color faciei viridis cum gravi febre, periculi
plenus; cor namque tunc æstuat ab interceptâ respira-
tione.

§.14. Sudor circa axillas & pudenda frigidus certus in-
dex mortis.

§.15. MODUM EVENTUS quod attinet, si non statim
occidat, variè terminari solet: materia quippe aut resolvitur
Ἀφορήσῃ, dum causa revellitur, distrahitur, discutitur &
evacuatur: aut tumor maturatur atque ad suppurationem
tendit, quæ si legitimè succedat, de salute ægri bene speran-

dum: aut denique materia ad alias partes fit conversio & transpositio.

(r) Med. præt. lib. x. cap. 2. §. 16. Si caput petat, dolores, deliria, & alia symptomata excitat. *Hercules Saxonius* (r) mentionem facit *Episcopi Phocensis*, cui ex anginâ hemicrania contigerat.

(f) f. s. apb. 20. §. 17. Si ad pulmones fiat conversio, malum est: nam intra septem dies moriuntur: quos si effugerint, purulent & empyici evadunt, teste *Hippocrate* (f).

§. 18. Si materia ad pleuram tendat, pleuritis, si ad spinæ medullam, nervosqué, convulsiones metuendæ. Si cor petat, palpitationem, syncopen & alia infert symptomata.

CAPUT IX.

NODICATIO est triplex. *Curatoria*, quæ morbum, *Præservatoria*, quæ causam, *Vitalis*, quæ vires respicit.

§. 1. Morbus est *Inflammatio*, quæ cum sit morbus compositus ex intemperie & auctâ magnitudine, indicat intemperiem hanc esse alterandam per contraria, & cum sit calida, per refrigerantia. Aucta magnitudo ex usu artis nihil indicat, cum causâ remotâ & ipsa evanescat.

§. 2. Causa est *sanguis* sive *purus* sive *cacochymicus*, qui consideratur dupliciter, quatenus est in fluxu, & quatenus jam influxit. Dum est in fluxu, indicat, repellendum esse à parte affectâ ad partem oppositam & distantem. Cum fluxit, & adhuc in venis capillaribus subsistit, aut in parte fluctuat, repellendum erit: quando verò jam extra vas a est effusus in fauum spatia, nec repellentia admittit, particularem evacuationem postulat, sive ea fiat insensibiliter per discutientia & digerentia, sive sensibiliter, per abscessus apertione, si ad suppurationem pervenerit.

§. 3. Vires conservabimus per alimenta morbo congrua, ut & per medicamenta corroborantia adpropriata, & partem affectam respicientia.

CAPUT

CAPUT X.

CURATIO absolvitur auxiliis ex fonte triplici haustis: quorum primus est *Chirurgicalis*, secundus *Pharmaceuticus*, tertius *Diæticus*. Chirurgia subministrat sectiones venarum, cucurbitulas cum & sine scarificatione, arteriotomiam, frictiones, ligaturas, vesicatoria, bronchotomiam, seu perforatione asperæ arteriæ.

§. 1. Devolvitur nunc ordo ad præsidiorum indagationem, hostisque debellationem, arma suppeditantibus *Chirurgiâ, Pharmaciâ & Diæta*. Primum locum assignamus **CHIRURGIAE**, quæ varias confert operas, quarum primaria & præcipua *venæsecchio*, quæ necessarium, præsentaneum, & compendiarium in hâc affectione salutatur remedium. Hæc itaque præ aliis expetitur, cum adsit inflammatio, & ejus quidem partis, à quâ præsens suffocationis periculum imminet. Quapropter statim & absque morâ, si absint, quæ prohibere queant, ad hanc recutendum, ut sanguini humoribusque ulterior ad fauces affluxus præcludatur.

§. 2. Enormiter inde hallucinantur ii, qui sine exceptione purgans aliquod præmittunt: ejusmodi enim acuti & pericolosi affectus repentinam sanguinis efflagitant detractionem: cunctari namque in his, malum, &, ut cum *Ferne-
lio* (t) loquar, imminentis periculi eventus magis reformi-
dandus, quam noxa ex non præparato corpore contracta.

§. 3. Certis igitur de venæ incisione, porrò inquirendum, quænam venarum sit tundenda? Autores hic habemus dissentientes. Nos existimamus, si corporis decumbentis constitutio sit plethorica, venam medium five communem primo loco esse secundam, deinceps verò, si necessitas urgeat, etiam cephalicam: hoc enim modo primâ incisione corporis ple-

nitudinem minuimus, alterā verò retractio fit à capite & fau-
cibus. Quodsi sanguinis non adsit abundantia, in tām præ-
cipiti suffocationis periculo, statim ad cephalicam aperien-
dam nos accingamus.

§. 4. Animadvertisendum insimul, quamnam partem in-
flammatio magis afficiat, tunc enim ea in cubito eligenda
vena, quæ partem affectam respicit, & cum eā communicat.

§. 5. Si in fœminis ex suppressione mensium contracta fu-
erit angina, secabimus venam in pede, ut hāc ratione non fo-
lum revulsio fiat à faucibus, sed & consuetam evacuationem
menstruam revocemus.

§. 6. Quæ autem venarum primo loco sit aperienda, ea-
ne quæ in cubito, an verò quæ in talo? de eo pariliter inter
Medicos controvertitur. Sententiam beatissimi D. Sennerti
amplectimur, qui distinctione hic opus esse scribit, ita, ut si
periculum non urgeat, ex poplite vel talo sanguis primò mit-
tatur, ut rētentio menstruorum solvatur, & sanguis à fauci-
bus ad partes distantes retrahatur: sin affectus valde urgeat,
& suffocationis metus præstò sit, mox in brachio vena per-
cutiatur.

§. 7. In obstruktione hæmorrhoidum idem tentandum
per hirudinum appositionem, vel alia fluxum intermissum
restituentia.

§. 8. In gravidis anginosis detractionem sanguinis ipsa
urget necessitas, ideoque & istis vena in cubito secanda erit.
*Hoc auxilium, inquit Heurnius, etiam adhibendum in gravidatis
mulieribus, postremis quoque mensibus, sed ad trium vel quatuor un-
ciarum molem. Hoc citra injuriam fætūs & fætæ fieri.*

§. 9. In anginis malignis & epidemiis rerū aliter se habe-
re, annotat Wierus loco allegato, ubi de universali hocce reme-
dio verba faciens ita scribit. Universales corporis evacuationes,
quæ præstantur aut pharmaci purgantis adsumptione, aut phleboto-
mia usurpatione, plus læsionis quam emolumenti inferebant: nisi quod
in principio cucurbitulas sine scarificatione humeris collo proximis in
teneriori aente affixas juvissè, & in aliis sanguinis ex lingue venulis

ex-

extirpationem quandoque profuisse, conscius sum: adeò ut in hac angina Hippocratis (u) praeceptum fuerit repudiandum. Anginā affe- (u) lib. da
ctis, à venis quæ in brachiis sunt, sanguinem detribes, & simul alvum locis in
infernè subduces, quò id, quod morbum committit, detrahatur. hom.

§.10. Quantitas sanguinis mittendi in universum petitur ex constitutione corporis, sexu, ætate, causarum diversitate, aliisque circumstantiis.

§.11. Galenus in educendo sanguine admodum largus, ad animi usque deliquium evacuare jubet: verum cum tantam sanguinis diminutionem nostrates non ferant, longè erit satius partitis vicibus id præstare, quod Galenus unicā emissione effectum dedit, ita enim æger non tentabitur animi deliquio, nec vires, quæ jam fatis fractæ, magis dejicientur. Videatur Trallianus & Altianus loc. cit.

§.12. Quomodo venæ sectio sit instituenda docet Aëtius (x): (x) tetr. 2.
Neque tamen, inquit, angustiorem facere venæ incisionem convenit, serm. 4.
ne sanguis velut percoletur, & crassior ejus pars remaneat intus. Et Aretæus latam sectionem adprobat, quo majori cum impetu copiosiorque sanguis emanet.

§.13. Quamvis autem hoc ita præceperint viri isti sapientissimi, tamen, monente Heurnio, non ita strictè est observandum, sed ex judicio periti Medici idem variandum, attenendo morbi magnitudinem, virium tolerantiam, sanguinisque consistentiam. Verbo, foramen non sit nimis angustum, ne sanguis crassior intus maneat, nec nimis amplum, ne magna spirituum copia exhauriatur,

§.14. Derivationis gratiâ aperiendæ narium venæ, & quæ sunt sub lingua. Hippocrat. (y) Et Galenus (z) quocirca, in- (y) lib. da
quit, qui in gutture & arteriâ gravi torquentur inflammatione, in (z) lib. de
principio quidem aperta in cubito vena, post principium autem in in acut.
ipsâ linguâ, magnificè prodest, incisis videlicet venis, quæ in eâ sunt, cur. rati.
ambabus. per vs. tr. g.

§.15. Hanc sublingualium sectionem non semel, sed se-
cundò & tertio, prout necessitas exigit, & suffocatio urget,
iterandam esse scribit Saxonius d. l.

§.16.

§.16. Quodsi hæ venæ in conspectum recte non veniant, jugularium externarum incisionem substituit Trallianus.

§.17. Tempus hasce secandi venas secundum Galenum est id, quod principium sequitur; nihilominus tamen, si morbus admodum sit velox, etiam primo die secat Trallianus.

§.18. Quodsi vires, vel alia, sanguinis missionem per venarum apertione non ferant, Cucurbitula cum scarificatione tanquam venæ sectionis vicariæ, cruribus, poste à etiam brachiis affigendæ. Quos plebotomare non potes, scarifica, inquit

(a) de loc. Diocles: & Oribasius. (a) Si æger non sit ad mittendum sanguinem aptus, scarificanda erunt tibiae, & permittendum, ut quam plurimum sanguinis effluat.

§.19. Nec de nihilo cucurbitula sicca & non scarificata, sed & illa in pectore morbi initio posita vicem revulsionis sustinet, sanguinemque cum impetu ruentem inhibet.

§.20. In anginâ à luxatione colli vertebrarum Cucurbitula locum non merentur, nam malum augent. Mercatus.

§.21. Collo in initio non sunt apponendæ, ne major humorum adfluxus ad affectam partem concitetur. Quando verò fluxio substiterit, etiam in loco propinquo collocatæ profund. Eleganter hæc tradit Trallianus. Cucurbitulis, inquit, in his etiam affectibus utendum, verum ubi jam materia influere desierit, neque affectum circa caput, totumq; corpus esse suspicemur. Nam quando materia influit, & loca fluxionibus tentantur, repellentia potius & repellentia, quam attrahentia ad moveri debent. Postquam verò influxus cessaverit, opusq; tandem sit, materiam, quæ in affectas partes inciderat, discutere, tunc convenit & cucurbitulas & fomenta applicare. Nihil enim metuendum erit, ubi totum corpus recrementis liberum fuerit, ne alia quedam materies aliunde ad partes affectas defluat.

(b) 13. m. m. §.22. Arteriotomia videtur excludi non posse juxta hypo-
z. & lib. thesin Galenicam (b) Legatur M. Aurel. Severinus (c) modò apud
de cur. per nos in usu esset.

sangu. m.

c. ult.

(c) p. 2. Me-
d. & Effigie.

§.23. Vesicatoria conferunt cervici ad diversionem,

§.24. Frictiones quoque & ligature suam largiuntur ope-
ram,

ram, fluxiones enim intercipiunt. Vincula, inquit Aretaeus, supra talos & genua constringentes opitulabimur. Optima quoque sunt vincula supra brachia versus cubitos, & supra cubitos versus humeros.

§.25. Ultimum, quod Chirurgia subministrat remedium, est Bronchotomia sive laryngotomia, incisio & perforatio asperae arteriae, sub larynge inter duos annulos, tertium, quartum, & quintum. Hanc operationem quidam adprobant, alii contraria ut crudelem rejiciunt.

§.26. Paulus Ægineta (d) de summi guttulis sectione, eam ex (d) lib. 6. Antyllo adducens, ita commendat. In anginis reprobamus chirurgiam, cum inutilis fiat dissecatio, ubi omnes arteriae & pulmo afficiuntur: at in iis, qui circa os & mentum inflammationem habent, aut etiam in tonsillis, quæ guttulis osculum aperiunt, arteriam ab affectione imminui rationi consentaneum est, uti summi guttulis sectione, ad suffocationis periculum evitandum.

§.27. Huic subscriptit Zactus Lusitanus (e). Cum cætera, in (e) lib. 8. quit, præsidia non profundunt, & æger ad mortis fauces est deductus, ad cap. 2. extrema & vel periculosa, imò temeraria accedere oportet: secundum illud Celsi; quos ratio non restituit, temeritas adjuvat.

§.28. Riolanus (f) asperam arteriam aperiendam suadet (f) Enchiridion, ante viginti quatuor horas, ut respirando aëri procuretur rid. anat. hiatus.

§.29. Contrarium astrictur ab Aretæo: Quicunque, in (g) lib. 4. cap. 7. quit, strangulationem ab angina verentes, quo laxius spiritus duceretur, arteriam secerunt, non sanè experimento rem comprobasse videntur.

§.30. Aurelianus præsidium hoc fabulosum, caducum, & temerarium Asclepiadi inventum insignit.

§.31. Quid dissidentibus Viris in arte medicâ gravissimus, statuendum sit, non facile liquet. Si quid dicendum, estimamus, non omnino esse improbandam ejusmodi arteriarum apertione, cum spes restitutionis saepius inde affulserit, si ob. 40. observationibus nonnullorum fides habenda. Consulatur (h) T. 1. Schenckius (g) Fonseca. (h) Antonius Benivenius. cons. med. 22.

D

§.32.

§. 32. Hoc tamen non negandum, posse & citra hanc se-
 cutionem anginam curari, adeoque ad eam non esse confu-
 giendum, nisi alia frustrà fuerint adhibita remedia, & ubi me-
 tus est, ne, si æger ita relinquatur, manifestò suffocatio filum
 vitæ sit abruptura. *Crudeles operationes*, inquit Hieronymus Fa-
 bricius ab Aquapendente (i) ego semper abhorri, præcipue quando
 necessariae non sunt, necessarias verò abhorre prorsus non oportet:
 nam necessariae, & quæ subitam portendunt mortem, si non fiunt,
 quantumvis difficiles, crudeles & periculosæ, administrandæ omnino
 sunt, non quod certa in eis fiducia sit, sed quod dubia spes certa despe-
 ratione sit potior. In sequentibus satis dilucidè refutat & di-
 luit objectiones, & rationes ab Aretæo contra hanc perfora-
 tionem tracheæ in medium allatas.

(i) operat.
chirurg.
part. 1.
v. p. 6.

§. 33. Modum artificiosè hanc operationem instituendi
 qui desiderat, adeat prædictum Chirurgum loco citato; uti &
Fridericum Monavium in tractatu de Bronchotomiâ.

CAPUT XI.

HARMACIA subministrat lenientia, præ-
 parantia, evacuantia, repellentia, derivan-
 tia, digerentia, resolventia, maturantia, ab-
 scessum rumpentia, specificâ vi adversantia, alte-
 rantia & corroborantia, tam interna, quam ex-
 terna.

§. 1. Ut primæ viæ à saburrâ vitiisorum succorum quo-
 dammodo repurgentur, & simul quoque aliqualis fiat revul-
 sio, haud inconveniens erit, crebrius alvum clysteribus solli-
 citare. v. gr.

R. herb. malvæ	rad. alt.
atripl.	lit. alb. an. 3j.
betæ	sem. lini
branca ursin.	fenugr. an. 3ij.
mercurial. an. mj.	prunor. damasc. n. x.
Coq. in s. q. aq. s. Colat. lb j.	adde

	adde	
<i>Ele&t. lenit.</i>		<i>oo violac. ʒj.</i>
<i>cass pro clyst. an. ʒl.</i>		<i>Θ parum. Fiat Clyster.</i>
<i>vel</i>		
<i>Rz. rad. alib.</i>		<i>uvular. an. m.j.</i>
<i>herb. plantag. ʒj.</i>		<i>flor. malværos.</i>
<i>prunell.</i>		<i>papav. rhead. an. p.j.</i>
<i>Coq. in s. q. aq. simpl. Colat. lBj.</i>		
	adde	
<i>Elect. diacathol.</i>		<i>① præparat. ʒj. M. pro</i>
<i>mell. rosat. an. ʒl.</i>		<i>Enemate adpropriato.</i>

§. 2. *Digestiva* quamvis necessaria sint, & catharticis præmitti debeant, tamen quia deglutitio in ejusmodi affectibus læsa, commodè ad ventriculum demitti non queunt: quodsi tamen non adeò impedita fuerit, & patiens non ab iisdem abhorreat, exhiberi possunt: varianda autem pro humorum in corpore stabulantium conditione.

§. 3. PRÆPARANTIA humores vitiosos quamvis itidem sint necessaria, juxta divini senis effatum: (I) τὰ σώματα ὅντα ἐν θεραπείᾳ, ἔνεγκα ποιεῖν: corpora si quis evacuare volet, ea fluxilia faciat oportet: non raro tamen, prætermissâ illâ præparatione progredi statim cogimur ad ipsam purgationem, & tunc in primis, quando morbus non fert inducias. Quodsi tamen malum non adeò urgeat, affectusque inducias det, necessariò evacuantibus præparantia præmitti debent.

§. 4. Angina itaque cum sit ex classe acutorum, & eito pede iter absolvere soleat, non videtur admittere ejusmodi humorum præparationem, imò nec ipsam purgationem: nihilominus tamen contingere potest, ut non semper atrociter sœviat, maximè in principio, & tunc non planè leges alias in evacuandis corporibus suetæ negligendæ venient.

§. 5. Pro humorum autem dominantium naturâ & diversitate, ipsa quoque varianda præparantia: atque sic triclinis erunt ordinis: alia namque biliosos, alia pituitosos, alia

D 2 melan-

melandholicos humores respiciunt. Petuntur autem tum ex simplicibus, tum ex compositis.

§.6. In *bilioſa cacockymia* conveniunt ex **SIMPLICIBUS:** *Herbæ cichorii, endiviæ, acetosæ, taraxaci: Flores rosarum, violarum, nymphæ: Semina cichorii, cucumeris, bordei, cucurbitæ. Ex COMPOSITIS: Sirupus acetosus simplex & compositus, acetosæ, acetosellæ, acetositatis citri, ex succo violarum, rosarum, de cichorio, coralliorum, myrtinus, granatorum: Aquæ acetosæ, acetosellæ, endiviæ, frigorum, rosarum, portulaceæ, cichorii, violarum: Tinctura papaveris rhæados, rosarum, violarum, &c.*

§.7. In *pituitofa ex SIMPLICIBUS:* *Radices calami aromatici, fæniculi, caryophyllatæ, apii, asparagi: Herbæ hyssopi, rosmarinii, agerati, centaurii minoris, capilli ♀. betonicae, melissæ: Flores anthos, chamaemeli, hyssopi, lavendule, stachados arabicæ. Ex COMPOSITIS: Sirupus byzantinus, de betonica, capilli ♀, de hyssopo, de 2. & 5. radicibus, de stachado. Oxymel simplex & compositum: Aquæ betonicae, fæniculi, helenii, melissæ, hyssopi, &c.*

§.8. In *melandholica colluvie* commendantur ex **SIMPLICIBUS:** *Herbæ borraginis, buglossæ, cochleariae, fumariae, lingue cervinæ: Flores, borraginis, buglossæ, genistæ: Semina, melissæ, genistæ, ocymi, &c. Ex COMPOSITIS: Sirupus de boragine, buglossa, cinamomi, de pomis, corticibus citri, de fumaria: Aquæ cardibenedicti, borraginis, buglossæ, melissæ, fumariae, fraxini. Essentia liquida fumariae, betonicae, melissæ, rosmarinii, &c.*

§.9. Ex his & similibus variæ singi possunt formulæ: nobis sequentes sufficient.

EZ. *Sir. de cichor.* *aceros.*
nymph. *rosar.* an. 3ij.
acetos. citr. an. 3j. *tinct. rosar.* 3ß.
aq. portul. *M.F.Potio ad bilem præparandam.*

EZ. *Sir. de beton.* *aq. hyssop.*
capill. ♀. *rosmar.*
oxymel. simpl. an. 3j. *fænic.* an. 3ij.
M.F.Potio pituitam digerens.

EZ. Sir.

Ex.	<i>Sir. de fumar.</i>	3j.	<i>aq. borrag.</i>
	<i>borrag.</i>		<i>mellif.</i>
	<i>pomis.</i>		<i>fraxin.</i> an. 3ij.
	<i>cort. citr.</i> an. 3ii.		<i>effent. fumar.</i> 3j.

M. F. Potio melancholiam coquens.

§. 10. Si *cacochymia mista* adfit, medicamenta diversos succos spectantia tunc commiscenda, & ægro propinanda.
In humore pituitoso & melancholico

Ex.	<i>Sir. de beton.</i>	<i>aq. borrag.</i>
	<i>fumar.</i>	<i>bugloss.</i>
	<i>mellif.</i>	<i>fenic.</i> an. 3ii.

oxymel. simpl. an. **3ii.** **M.F. Potio.**

In humore bilioso & pituitoso.

Ex.	<i>Sir. acetosell.</i>	<i>rosar.</i>
	<i>de succo violar.</i>	<i>fenic.</i>
	<i>de 2. rad.</i> an. 3ii.	<i>beton.</i> an. 3j.

aq. cicbör. **M. F. Potio.**

§. 11. Præparantibus succenturiantur **PURGANTIA**, quæ similiter certos aggredi debent humores. Sint autem lenia, humores non valde agitantia, nec febrim augmentia. Quamvis enim morbi magnitudo pharmaca velociter validèque trahentia requirat, nihilominus tamen humorum sæpius tenuitas, atque ad agitationem promptitudo timorem incutit, ne commotio major, quam par est, eundem succum excalfactum & agitatum ad gutturem affectum ducat, inflammationemque augeat, cuius incrementum levi de causa subitaneam præfocationem inferre valeat.

§. 12. Non igitur sequimur Veterum vestigia, qui calidissima & validissima purgantia præbuerunt: sic *Hippocrates elaterio*, *Galenus scammonio & colocynthide intrepidi usi* sunt.

§. 13. Eandem etiam ob causam exulent purgantia *antimonialia & mercurialia*, quæ utut alias suâ laude non carent, hic tamen ad evitandam nimiam humorum commotionem, omittenda.

§. 14. *Forma purgantium liquida est accommodatissima,*

D 3   **faci-**

facilius enim & minori cum nauseâ assumuntur. Pilulae propter amarum saporem facile vomitum movent, qui hsc præcavendus.

§. 15. De tempore exhibendi medicamenta cathartica non candem Autores fovent sententiam. Alexander Trallianus non modò venæsectionem sed & evacuationem uno eodemque die instituit. Contrà Alexander Massarias non nisi apparenre humorum coctione, & in declinatione eorum usum approbat.

§. 16. Verum attendenda hic est febris natura: si enim præcedat anginam, vel simul cum eâ invadat, & materia peculiari naturæ motu humores vitiosos extrudere conantis ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quasi à natura è venis expellantur, nondum immobiles sint, & licet ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quasi sint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moveri possint, sicut sæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam mutatur, ad turgentem materiam meritò referuntur, & propterea ex consilio Hippocratis (m) statim evacuandi sunt. Si verò inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitiosis à corpore protrusis ortum habeat, & postea febris sequatur, non adeò multum commodi ex purgatione sperandum, nisi forsitan metuatur affluxus humorum vitiosorum, qui inflammationē adaugeat.

§. 17. Materiam medicamentorum catharticorum quod concernit, erit alia cholagogæ, alia phlegmagoga, alia melanogoga. Ex CHOLAGOGIS commendantur cassia, aloë, rhabarbarum, sirupus rosarum & violarum solutivus, electuarium lenitivum, &c. E PHLEGMAGOGIS, mechoacanna alba & nigra, agaricus, turbith, benedicta laxativa. Ex MELANAGOGIS myrobalani, sena, sirupus de sena, electuarium diasenæ, &c. & alia apud Practicos prostantia.

In cacochyria biliosa,

Rx. Sir. rosar. solut. 3j. decoct. passul. & prun. 3iB.
elect. de succo rosar. 3ß. M. F. Potio pro j. dosi.

Vel

Vel

Rx. *Conf. rosar.* ʒ j. *diagrid.* ȝ. iiiij.
resin. gialap. ȝȝ. *F. Bolus pro dosi unâ.*

Vel

Rx. *Conf. rosar. recent.* ȝ j. *spicæ celt.* ȝ. v.
rbabarb. opt. ȝ j. *sir. de cort. citr.* q. s.
F. Electuarium molle.

In *cacochymia pituitosa*

Rx. *Mechoacan. alb. opt.* ȝȝ. *diaerid.* an. ȝ. v.
agaric. tr. *M. F. Pulvis.*

Vel

Rx. *Agar. el.* ȝ j. *Crem. ♀.* *zing.* an. ȝȝ.
Macerentur in vini odoriferi ȝ j.
mane colentur & exprimantur:

adde

elect. caryocost. ȝȝ. *M. F. Haustus.*

Vel

Rx. *Pulv. mechoacan. gialap.* ȝ j. *sacchar. albiss. ag. rosar.*
zingib. alb. ȝ. v. *& cinam. solut.* ȝȝ.

F. Morsulus.

In *cacochymia melancholica*.

Rx. *Pulv. senæ* ȝ j. *♀ri ⊕ ti.* an. ȝ. v.
crem. ♀. *ol. cinam.* gutt. ij.

M. F. Pulvis in juscuso exhendus.

Vel

Rx. *Elect. lenit.* ȝ j. *conf. bamech.* ȝ j.
extr. fol. sen. ȝȝ. *M. cum saccharo F. Bolus.*

§.18. Ad Evacuantia referuntur quoque *vomitoria*, *sudorifera*, & *diuretica*. De *EMETICIS* certum jam est, quod non convenient, tum quod non liceat evacuare per locum affectum, teste Galeno (n) tum quod maximus iste in fauibus (n) 13.m.m. conatus non solum inflammationem augeret, verum etiam ^{cap. 6.} æger facili suffocationis periculo subjiceretur.

§.19. *SUDORIFERA & DIAPHORETICA* suâ non carent laude, si in morbi declinatione ad reliquias tollendas in

in usum trahantur. In anginis malignis etiam in principio cum ægroti emolumento adhibentur, dum venenum ad ambitum corporis propellunt.

§.20. Materiam nobis suppeditant & Galenica & Chimica scrinia. Ex Galenit is desumuntur Decocum ligni sassafras; rob sambuci, juniperi, pulvis helenii, cardui benedicti, pimpinelle, aqua cardui benedicti, scabiosa &c.

Rx. Aq. card. bened.

Elis centaur. min.

scabios. an. 3j.

card. bened. an. 3ß.

rob. sambuci 3ß.

M. F. Potio sudorifera pro dosi.

Vel

Rx. Pulv. helen.

Elis absinth.

pimpinel. an. 3j.

card. bened. an. 3ß.

M. F. Pulvis pro j. dosi.

Vel

Rx. Elect. diascord. Fracast. 3j.

scabios. an. 3ij.

conf. rosar.

sacchari parum.

M. F. Bolus.

§.21. Ex chimicis laudantur C. C philosophicè calcinatum, diaphoreticum, bezoardicum minerale: magisterium C. C. cum spir. O paratum, magisterium corallorum, flores Elis *ci Etiales &c. Huc quoque spectat O anodynnum plurimis atomis primi entis sive Ænii imprægnatum, quod in præsenti affectu vires obtinet haud contemnendas, dum serosos ichores tam per sudorem, quam per urinam expellit, simulque leniter alvum laxat.

Rx. Ænii diaphoret.

Elis card. bened. 3g. iij.

magist. corall. an. 3g. vj.

*ci 3g. iv.

F. Pulvis in aq. prunel. offerendus.

Vel

Rx. C. C. philos. ppti 3ß.

Elis absinth. an. 3g. vj.

lap. bezoar. or.

bezoard. miner. 3g. iij.

F. Pulvis in aq. scabios. porrigendus.

Vel

Rx. Flor. *. 3ß. bezoard. O. 3g. iiiij. camphor. 3g. j.

F. Pulvis in aq. card. bened. exhibendus.

Cele-

Celebre etiam remedium & inter secreta numeratum
ab Ungaris, quod Pulveris Canischiensis nomine circumfertur.

Rx. Lapid. prunel. 3*lb.* zingibris 3*ij.* cinam. 3*j.*

In subtilem redacta pulverem transcribentur.

Dosis in correptis anginâ & febre Ungaricâ 3*lb.* aut 3*ij.*
in aq. frigidâ fontanâ, quo assumto, binis jejunandum & su-
dandum horulis.

§.22. Diuretica serosas superfluitates, & morbi reliquias
quin ex corpore pellant, non est dubium, quare & hic locum
merentur. Parari possunt ex variis: unam alteramque for-
mulam subnecstemus: ut,

Rx. Aq. fenic.	Sir. acetof. comp. 3 <i>lb.</i>
petrosel.	oxymel. diuret. 3 <i>j.</i>
capill. q. an. 3 <i>iB.</i>	spir. Oli rectif. gutt. iiij.

M. F. Potio pro 3. dosibus.

Vel

Rx. spir. Oli vel Oli q.v.
dosis guttæ 4. vel 5. in aq. fenic. vel juscule propinandæ.

Vel

Rx. Oli prunel. 3*j.* solve in ▽ fragar. q. s.
filtra, instilla spir. Oli 3*ij.*

Sicca & S. Urintreibendes Saltz.

Dosis g. x. in julepo, vel haustu cerevisie.

§.23. REPELLEN TIA sequuntur, quæ non extrâ fauci-
bus & collo sunt adplicanda, ne materia interiora versus ma-
gis repellatur. Hoc præcepto generali docuit Galenus (o). (o) lib. de
Conferatur Rondeletius (p) Vidus Vidius (q) Zacutus Lusitanus (r). constit. art.
med. c. 17.

§.24. Expertia quoque sint acris & malignæ qualitatis, (p) meth.
ne fauces lœdant, vel deglutita noceant: grata sint quoad fa- cur. morb.
porem, ne nauseam moveant, vomitus procreaticem, qui lib. 2. cap. 5.
admodum nocivus. (q) l. 8. c. 5.
(r) loc. alleg.

§.25. Pro temporum morbi diversitate, immutanda sunt
Repellentia. Nam in initio imbecilliora, nullis digerentibus
permixta, expedient negotium; procedente poste à malo, ad
validiora, sed cum digerentibus conjuncta processus facien-
dus:

E

dus:

dus: remittente inflammatione, sola digerentia ac discutientia scopo & voto nostro satisfaciunt.

§.26. Angina, quæ à spina vel ossiculis, aut aliis rebus acutis gulæ inhærentibus subnascitur, adstringentia respuit; ejusmodi enim inflammatio citam requirit suppurationem, adstringentia verò dolorem tunc intenderent, quo excitato, humorum affluxus contingeret..

§.27. Exhibitentur autem repellentia medicamenta omnium commodissimè sub formâ *Gargarismatum vel Linctuum*.

(f) 3. de
morb.

§.28. *Hippocrates* (f) in paracynanche suffitus fieri jubet, ut fumus per fistulas ad laryngem usque deferatur ad repellendos humores confluentes. Verum usus suffumigiorum non admodum videtur tutus: quæ enim in fumum sunt conservata, fauces exasperant, quod an citra noxam fiat, valde ambigimus.

§.29. In principio itaque morbi *Gargarismi* parentur ex aqua bordei, plantaginis, prunellæ, rosarum, acetorosaceo, succo granatorum: commendatur etiam *gargarismus ex cassiâ recens ex tractâ & aquâ plantaginis dilutâ compositus*.

Ez. Aq. plantag.

sir. violar. 3 j.

rosar.

Thlis prunel. 3j.

prunel. an. 3 iij;

M. detur in fistili.

Vel

Ez. Aq. bord. 3 iiiij.

sir. granat.

prunel.

jujubin. an. 3 j.

acetos. an. 3 ij.

① preparati 3ß.

M. F. *Gargarismus*.

§.30. *Linctus* fiant ex diamoro cum succo granatorum, sirupo jujubino, violarum, myrtino, &c.

Ez. Sir. jujubin. violar. an. 3 j. rob. diamor. 3ß.

mucilag. sem. cydon. aq. rosar. fact. 3 ij. M.

Vel

Ez. Diamor.

sir. granat. 3ß.

mell. rosat. colat. an. 3 vi. lap. prunell. 3ß. M.

§.31. Huc spectat & *Diacaryon*, h. e. *Confectio ex succo*

putar.

35

putaminis nucum viridium, ad repellendum præstantissima:
nam stipticitate suâ laxas partes roborat, influentes humo-
res repellit, & cum variis medicamentis permixta diversis
temporibus strenuè juvat. *Zacut. Lusitanus l.c.*

§. 32. Post principium & in progressu inflammationis
DIGERENTIA repellentibus sunt admiscenda. Non enim
tunc solis repellentibus, neque solis digerentibus utendum
ob partem affectam. *Nam cum partes, inquit Cl. Sennertus, quæ*
in angina afficiuntur, fere laxæ sint & molles, citòq; inflammatio-
nem admittant, etiam in principio discutientium aliquid adden-
dum, ne humor, qui influxit, nimio refrigerantium usu impedit
hominem suffocet: in fine etiam aliquid adstringentium addendum,
ut partes roborentur, & ne solo discutientium usu in parte laxâ &
molli, major vel novus humorum affluxus concitetur.

§. 33. Digestionem autem promovebunt *Gargarismata*
**confecta ex Aqua hyssopi, altheæ, betonicae, Sirupo de betonica,
hyssopo, capillo ♀, jujubino, liquiritia, passulis, caricis pinguibus,
*semine lini, fænugræci, &c.***

Ez. *Liquirit. ms.*   *sem. alth.*
passul. mundat. an. 3ij.   *cydon.*
caricar. pingv. no. vj.   *lini an. 3ij.*

Coq. in hydromelite informam Gargarismi.

Vel

Ez. *Aq. hyssop.*   *sir. de capill. ♀.*
betonic. an. 3iij.   *jujub. an. 3iij. M.*

§. 34. In statu augenda sunt discutientia & emollientia,
additis croco & myrrha. In declinatione nec ea omittenda,
quæ specificâ quadam virtute, ac proprietate singulari hic confer-
re putantur: qualis inter cætera pulvis ex nido hirundinum, vel
ipsis hirundinibus confectus.

Ez. *Caricar. pingv. no. viij. fol. beton. hyssop. an. m.j.*
jujub.   *myrrha 5j.*
passul. an. 3iij.   *croci 3iij.*

Coq. in s. q. hydromel. addito pulvere hirundinum.

§. 35. Non solum verò *Internis*, sed & *Externis* agendum,

E 2   & ea

& ea eligenda, quæ facultate polleant attractoria, & vim habeant digerendi ac discutiendi.

§.36.. Concinnantur sub formâ Linimenti, Unguenti, Emplasti vel Cataplasmati, quæ calida semper sunt adplicanda.

§. 37. Variant autem Externa pro ratione humoris inflammationem efficientis: hinc in principio & augmento anginæ biliosa utile sequens Linimentum.

Rx. ol. lil. alb. pingued. capon. 3 iij.

amygd. dulc. mucilag. sem. lini

violar. an. 3 j.

fænugr. an. 3 B.

M. F. Linimentum, quo anterior colli pars illinatur, non solum ad doloris mitigationem, sed & materiæ coctionem.

§. 38.. Heurnius sequens habet Cataplasma.

Rx. Farinæ bord. m j. aq. malv. extr. an. 3 B.

mucilag. alth. & fænugr. 80 chamamel. 3 ij. M.

§.39.. In statu additur adeps anserinus, butyrum, crocus, & olea convenientia.

§.40.. Cumque in statu anginæ biliosæ dolor ægris valde sit molestus, meritò & illi occurrentum. Mira hic præstare scribit Heurnius cassiam pingue cum oleo amygdalino commistam.. Nec minoris virtutis & efficaciæ sequens cataplasma anodynum erit.

Rx. Pulv. viol. rosar. an. 3 j. farinæ hordei

pulpæ passul. infus. laeti vaccino an. 3 iij.

cum oleo amygd. dulc. recenti & viol. fingatur mollissimum Cataplasma, partibus dolore afflictis admovendum..

§.41.. In anginâ à causa frigida primò oleum liliorum & chamæeli exterius adhibendum: in augmento adjiciatur farinæ hordei & lini, cum porci pinguedine. In statu nidus hirundinum cum farinâ fænugræci, lini, & floribus chamæeli addatur.

§.42.. Cum mentio jam sit facta nisi hirundinum, qui à multis arcani instar hic commendatur, non abs re erit, in vires ejus inquirere, & utrum jure encomia sua gerat, paucis dispicere. Qui efficaciam, quam non pauci jactant, ipsi derogant, dicunt, nidum constare ex terrâ, hanc verò frigidam esse:

esse & siccum, adeoque adstringentem & repellentem vim possidere, quæ tamen circa digerendi & materiam coquendi tempus debet exulare.

§. 43. Verum cum Doctissimi Medicorum experimentis, quæ in arte nostrâ non parum momenti alias habent, nixi demonstrent, anginosos tumores emplastri vel cataplasmatis ex hirundinum nido compositi ad applicatione insigniter discuti, ipsis temerè non refragandum censemus. Rationem, quam afferunt parum habere ponderis, in aprico est. Non obstat terra, inquit Zaceutus, cum quâ est permixtus, quia hac frigiditate & siccitate suâ repellendo humorum ad internas sedes obesse non potest. Nam terra, ex quâ hirundines nidos suos conficiunt, levis est, non gravis aut densa, aut licet esset, caliditate steroris illius frigiditas compensatur, hoc enim acre est, & discussorium valde.

§. 44. Quodsi materia adeò fuerit contumax, ut medicamentis digerentibus intus & extra adhibitis non cedat, *Cucurbitulae* in parte affectâ, vel ei vicinâ sunt adfigendæ: sub mento, si tumor circa fauces & maxillas existat: in collo, inter secundam & quartam vertebram, cum affectis musculis internis humor foris non adparet.

§. 45. Si discussionem planè renuat, & ad suppurationem & abscessum tendat, tunc omni ope procurandum, ut pus celeriter generetur, abscessus rumpatur, ulcus abstergatur & consolidetur: hæ enim sunt quatuor intentiones curandi anginam suppurationem molientem.

§. 46. SUPPURATIO Internis & Externis promovenda. Ex Internis convenient Linctus & Gargarismi. Hic præ aliis extollitur cassia extracta, seu medulla cassiae, si frequenter in ore tenetur, ut paulatim liqueficiens, in gulam descendat.

§. 47. Collutiones fiant ex decocto ficuum cum spica, croco & melle, fænugræci, althææ, rosis in exigua quantitate admitti. Vid. Forestus (t). Pulverinus (u) parat ex jujubis, caricis & passulis emu. (t) lib. 15.
cleatis. Ranchinus utitur decocto liquoritiae, passularum & ficuum. (u) in
Vel pract. med.

Ez. *Passul. mundat.* *dactyl. an. no. vij.*
liquirit. ras. an. 3ij. *sem. alth. 3ij.*
caric. ping. *fl. chamæmel. pj.*

Coq. in hydromel. in colat. dissolve
sapæ 3ij.

M. pro Gargarismo maturante.

Vel

Ez. *Rad. liquirit. 3ß.* *fl. chamæmel. p. ij.*
herb. malv. *passal. min. 3ß.*
melilot. an. mß. *caric. pingv. no. iiij.*
f. decoct. in f. q. aq. ad tertias: cola & adde
mellis rosati 3iß.

M. Emollit & maturat.

§.48. *Extrinsicus fiat inunctio oleo amygdal. dulc. lil. alb.*
pinguedine gallinae, unguento de althea. Apponantur Emplastm &
Cataplasmatæ maturantia, passim in Practicorum monumentis ob-
via. Vel

Ez. *Empl. de melilot.* *mellis 3ij.*
diachyl. an. 3ß. *ol. amygd. dulc.*
unguent. de alth. 3ij. *lil. alb. an. 3j. M.*
farin. trit. 3iij.

Vel

Ez. *Rad. alth. 3j.* *malvæ an. 3ß.*
sem. lini, fænugr. *nidi birund. pulveris. 3j.*
Coq. in formam pultis, & adde
ol. chamæmel. *lil. alb.* *lini an. 3j.*

F. Cataplasma.

**(x) lib. 3.
obs. 1.** **§.49.** *Excellentissimus Horstius (x) sequenti utitur Emplastro,*

Ez. *Caric. n. viij.* *farin. sem. lini*
rad. alth. 3ß. *fænugr. an. 3ß.*
myrrb. 3ij. *mellis q. s. M.*
croci 3ß.

§.50. *Abscessus ni sponte rumpatur, adjuvanda ruptio*
medicamentis, aut, si opus, manu chirurgicâ, vel aliis modis.
Ideoque maturantibus circa finem acria addenda, qualia
sunt

39

fūt excrementa hirundinum, vel cineres earundem : sterlus canis
osibus pasti, galbanum, pix liquida, fermentum cum sale & oleo.

§. 51. Si hisce non obediāt apostema, ferro aperiendūm.

Modum aperiendi describit Joannes Arculanus (y). Capiatur, (y) in g. lib.
inquit, lignum vel aliud simile, in cuius extremitate figuratur fer- Alman.
rum non majoris longitudinis, quam sit digitus parvus secundum cap. 6 §.
latum, & sit latitudinis tantæ, sicut est medietas digiti, & ore aper-
to cum instrumento simili freno vel ligno inter molares posito perfo-
retur locus apostematis in loco, qui tibi viderur magis idoneus : hoc
enim instrumentum est turum, ita ut non possit laedere, & certè si
videri potest, & constet de maturatione, est illud, à quo inchoan-
dum est : si autem non videatur, sed cum digitis tangi possit, cum
anguibus rumpatur. Subjungit autem, ejusmodi operatio-
nem doctis tantum & expertis esse committendam.

§. 52. Facit quoque multum ad apostematis ruptionem
vociferatio, & validus gutturis motus, transglutiendo & du-
ra masticando qui instituitur.

§. 53. Alii candelâ cereâ oleo amygdal. dulc. illitâ & in œso-
phagum immissâ idem tentant. Hac viâ curatus est Græcus
ille, cuius meminit Amatus Lusitanus (z).

(z) cent. p.

curat.

med. c. 19.

§. 54. Aperto abscessu, opera sedulo danda, ne pus efflu-
ens in pulmones aut pectus ruat: quapropter cum sanies
manare incipit, renear æger os apertum, & caput inclinatum,
ut exitus puri ita pateat. Arculanus l. c. jubet, ut æger ipse ali-
quando digito aut instrumento obtuso vomicam compri-
mat, quò sanies egrediatur.

§. 55. Pure educto ulcus abstergendum & mundificandum, id
quod aquâ mellis, vel decocto hordei, lentium, sicuum, cum melle
rosaceo effectum dabimus.

§. 56. Quodsi post puris evacuationem ulcus sordidum
quid, aut putridum præ se ferat, fortius detergentia, & putre-
dini resistantia adhibenda.

§. 57. Consolidatio restat, quæ ultimam curationi imponit
manum: hanc ut ex sententiâ Medicus obtineat, linctum pa-
ret ex bolo armeno cum sirupo vel melle rosato: item Pulverem con-
ficiat

ficiat ex thuris, myrrhae, rogarum, boli armenii equalibus partibus, qui melle exceptus Linimenti formam induat.

§.58. Gargarismi quoque consolidantes suo non deerunt officio. Sequentem utpote omne punctum absolvantem subjungimus, cuius usus saepius reiterandus.

Ez. Lactis vaccini noviter mulsi $\frac{1}{2}$ j. mellis rosat. $\frac{3}{4}$ j. albi graci $\frac{3}{4}$ j. $\oplus$ $\exists$ j.

Coq. & colentur pro Gargarismate.

§.59. Si suppuratio fiat in partibus faucium externis, conveniens admodum erit applicatio Emplastri diacbyli.

§.60. Pure maturato si durior existat cutis, quam ut rumpatur, sectione decenti est aperienda, vel fermentum cum butyro mixtum, vel emplastrum è farinâ hordeaceâ, & melle cum cepâ tostâ superponendum.

§.61. SINGULARI PROPRIETATE & OCCULTA vi hîc prodesse creduntur multa, quorum tamen aliqua manifestâ potius qualitate id, quod ipsis tribuitur, præstant. Sic stercus hirundinum & canum ossibus nutritorum, quem admodum etiam cochlear & cancri combusti, conferunt hîc ideò, quod exsicandi & discutiendi vi, quam à sale in primis habent, polleant. In medium nonnulla producemus.

(a) lib. 10.
de simpl.
med. fac.
cap. 4.

(b) med.
pract. lib.
2. cap. 8.

§.62. Commendatur stercus canis, teste Galeno (a). Colligendum autem illud à cane $\odot$ existente in $\varnothing$. canisque nutritius ossibus vituli castrati, præbenda aqua fontis parcâ manu, & primis diebus tribus stercus abjiciendum, reliquum posteà colligendum. Marquardus (b).

§.63. Stercus pueri lupinis pasti. Galenus.

§.64. Stercus aquilæ fœminæ cum melle mixtum. Kirrandus.

§.65. Cinis & pulvis hirundinum combustarum, & ipsa hirundinum caro. Vulgo audio, inquit Celsus, si quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, servatumq; eam ex sale, cum is morbus urget, comburi, carbonemq; ejus contritum in aquam mulsam, quæ potui datur, inficari, & prodesse.

§.66. Rubeta cocta & emplastro admista, ut & filum, quo

quo rubeta suspensa interiit, collo alligatum. *Cardanus* (c). (c) 7. de rer.

§.67. Exuviae serpentis in oleo amygd. d. coctæ, si oleo illo ^{car. cap. 38.} linteum madefiat, collumque eo cingatur.

§.68. Filum lineum marinâ purpurâ tinctum, & collo viperæ injectum, ut præfocetur, dein collo ægroti obvinctum.

Galenus (d). Quod remedium ut sæpius à se expertum com- (d) lib. 6.
mendat *Pulverinus*.

§.69. *Wilhelmus Varignana* (e) autoritate *Galeni* sequens ut mirabile juvamentum extollit. Intingantur plurima fila ^{simpl. cap.} *de Glycy-*
ex sanguine muris, & cum iis vipera stranguletur, posteaque ^{secret.} *sida s. pao-*
involvatur unum eorum collo patientis. ^{nia.} ^{med. tr. 7.}

§.70. Lignum hederæ ab aliis magnificat, si ex eo cochlearia, aut potatoria vasa fingantur, & ab anginoso in usum trahantur.

§.71. Sunt adhuc alia, quæ studio omittimus, cum circa ejusmodi præsidia non raro errores committantur, & multa venditentur, quæ à veritate planè sunt aliena.

§.72. Supersunt ultima, quæ ex *Pharmaciâ* petuntur, auxilia, ALTERANTIA scilicet & CORROBORANTIA. Viscerum nativas temperies destruxit Febris, quare operam impendet Medicus, ut inducas istas intemperies averruncet, visceribusque pristinum virium tenorem restituat.

§.73. In hunc finem medicamenta præparari curet, & interna & externa. Cumque in febribus maxime langueat Cor & hepar, ideoque ipsis succurrendum.

Pro Corde.

Rx. Aq. acetos.

bugloss.

borrug. an. 3 ij.

violar. an. 3 B.

cinam. 3 j.

tinctur. corall. 3 j.

sir. de succo citri

spir. Oli q.s. ad gratâ aciditatem.

M. F. Potio, de qua sæpius aliquot cochlearia ægro bibenda porriganter.

F

Rx. Conf.

Rx. *Conf. fl. tunic.*

borrug.

Spec. diamarg. fr.

diambr. an. 3ij.

rosar. an. 3ij.

conf. alcherm. 3iB.

cort. cirr. condit. 3vj.

ol. Qt. cinam. gutt. iv.

rob. rib. berb. an. 3B.

citr. gutt. iij.

eum fir. de cort. citr. vel aurant. f. q.

F. *Mixtura per se saepius quantitate nucis juglandis sumenda.*

S.74. *Exterius cordi & pulsibus adplacentur Sacculi vel Spithemata calorem febrilem alterantia, ut:*

Rx. *Aq. rosar. 3ij.*

corall. rubr. preparat.

bugloss.

sant. citr.

meliss. an. 3j.

alb. an. 3B.

spir. rosar. 3j.

cort. citr. sic. 3l.

M. pro Epithemate cordiali.

Vel

Rx. *Aq. rosar. fragr. 3ij.*

acet. rosac. 3B.

bormg.

sant. rubr. 3ij.

nymph. an. 3ij.

campbor. g. iij.

M. F. Epithema pro pulsibus.

S.75. *Epati non minus succurrendum accordi, cum & illud p. n. astuet. v. gr.*

Rx. *Sir. acetos. citr.*

jul. rosar. 3ij.

de cichor. an. 3j.

rob berb. 3B.

M. F. Potio: Dosis manè & vesperi cochlear unum vel duo.

Vel

Rx. *Spec. diarrh. abb.*

cichor. an. 3iB.

aromat.ros. an. 3ij. sacch. aq. ros. cichor. vel

conf. rosar.

endiv. dissol. q. f. 3iii.

F. Morsuli.

Vel

Rx. *Conf. cichor.*

Spec. diarrh. abb.

rosar.

diatr. sant. an. 3j.

acetosell. an. 3j.

diamarg frig. 3ij.

rad. cich. cond. 3B.

cum fir. acetos. citr. f. q. M. & F.

Elestuarium epar confortans.

CAPUT

CAPUT XII.

DIETA absolvitur legitimo sex rerum non naturalium usū: aēris, cibi & potis, somni & vigiliarum, motus & quietis, excretorum & retentorum, animique pathematum.

§. 1. AER alienæ qualitatis expers sit & temperatus, aut frigidiusculus, non fumosus, qui fauces exasperat, nec fuliginosus aut ventosus: sit mediocriter illuminatus: externum corporis habitum non attingat, in primis caput & pectus, quæ bene contegenda.

§. 2. Cum morbus sit acutus, vi^tru erit utendum tenui, juxta Hippocratis (f) monitum. Trallianus & Paulus mulsum (f) s. a. aquosam ad tertium usque diem, poste à verò cremorem ptisana apk. 7. offerunt.

§. 3. In cibandis tamen ægris respiciendum ad morbi efficaciam, viriumque conditionem, ne plus justo exhibitum morbum augeat, nec minus justo vires prosternat. Cumque nostrates ejusmodi tenuem vi^trum difficulter ferant, loco mulsa aquosa, juscula pullorum, gallinarumq; ad tertium usque diem offeremus: poste à verò jus caparum consumatis, ova sorbilia, & pullorum carnes tutò exhibentur.

§. 4. Vitanda sunt aromata, quæ sanguinem in vasis calefaciunt, & materiam attenuant.

§. 5. Abstineat quoque æger ab iis, quæ qualitate aliqua maligna prædicta sunt, & anginæ peculiariter adversari putantur, uti sunt fungi & cerasa.

§. 6. Cum autem frequentissimè eveniat, ut æger penitus deglutire nequeat, quid tum agendum? Castellus duo proponit media, quibus in hoc casu liquor aliquis nutriendis ad ventriculum pertingat. Quidam, inquit, cannulam intra gulam immittere jubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundunt. Qui quidem faciendi modus haud inutiliter excogitatus est, dummodo

modo tamen inflammatio ad partem illam non pertingat, tunc enim affectus magnopere irritaretur. Quapropter ad id vitandum periculum, aliud instrumenti genus est inventum, nempe tenuis fistula, cui bubula vesica alligata sit, instar clysterium, qui in pluribus regionibus sunt in usu, quae non intra gulam intruditur, sed ad ejus aditum apponitur: appensa verò vesicae nutriende impletur liquore, dein impetu comprimitur, ut sic liquor in æsophagum insiliens ad ventriculum destrudatur. Hujus fistulæ beneficio desperatos quosdam obfamem restitutos se vidisse scribit *Capivaccius*.

(g) rheat.
anat. 121.
(h) Epist.
med. lib. I.
epist. 30.

§. 7. Quodsi nec hâc viâ quicquam expediatur, confundiendum ad *Clysmata nutrientia*, quorum usus quamvis à Baukino (g) & Helmontio rejiciatur, tamen testatur experientia, non citra ægri emolumentum sæpius fuisse adhibita. (h) *Mercurialis* de his ita sentit. *Natura*, scribit, in summis necessitatibus amantissima vitæ humanae, utitur pro sustentando corpore admirabili providentiâ, ut faciat partes alendas attrahere miro modo ab intestinis. Quamvis enim perfecta nutritio inde non speranda, sustentatio tamen aliqua accedit viribus: iuscula nempe hujusmodi bene nutrientia, utpote levi in intestinis alteratione contenta, à va Juuiādō suā nutritivā cordis solio communicantur. Tametsi sint, qui à lacteis, quæ sunt in intestinis crassis, absuntam partem aliquam injectorum à eorū vī concocatrice in chylium mutari opinentur.

§. 8. Parantur autem clysteres nutrientes ex decocto pullorum, caponum, carnium, hordei cremore, prisane cum lacte vel vino: quod in declinatione oligophorum præberi potest, cum primis rubrum. *Cardanus* vinum ægrotis interdicendum penitus disuadet, cum ipsi non tam calefacentes, quam humectantes & corroborantes partes insint; nisi fortissimum existat.

§. 9. *Riverius* viribus præter modum fractis Enematibus nutritivis Confectionem quoque alchermes & de hyacintho associat.

§. 10. Ante horum usum alvus expurganda emollientibus
& laxa-

& laxativis, quò recrementis ejēctis officinam inveniant à
fordibus nonnihil vacuum.

§. 11. Per odores etiam carnis virium robur quodammodo suscitari posse, affirmant Hippocrates (i) & Fonseca. (i) lib. de

§. 12. Somnus sit moderatus & interruptus, ideoque interdum datâ operâ ab astantibus excitandus æger. Quia enim respiratio patitur, facili negotio fieri possit, ut si longiori somno indulgeat, planè suffocetur.

§. 13. Decubitus ita se habeat, ut jaceat eo schemate, quo se levari putârit anginosus: caput sit elevatum pro respiratione liberiori.

§. 14. Quietū studeat, & taceat, ne loquendo faucibus afflictis molestus magis sit.

§. 15. Excrements alvi quotidie sunt reddenda: sin officio suo immemor evadat alvus, Suppositorio aut Clystere irritetur; laxatus namque venter facilia facit spiramenta etiam sanis hominibus.

§. 16. Affectus denique animi ut in omnibus corporis humani ægrimonii, ita & in hâc coercendi, in primis ira & mœror, quæ vim possident humores adhuc delitescentes concitandi, qui concitati postmodum ad partem affectam ruunt, malumque, quod jam periculorum satis minatur, adaugent.

Et hæc sunt, quæ adferre animus fuit. ARCHIATER Cœlestis & Omnipotens benedicat cæptis, ut, quem sibi præfixerunt scopum, fausto attingant sidere!

Interea IPSI sit laus, honos, &
gloria in
sempiterna secula!

ANgina dum naturam molimine docto
exponis thesibus, illas rimatus Apollo
dixit: **EAS ÆTERNA DIGNAS CENSEO**
CEDRO.

Te verò, illustris præfulgida stella, **POLISI,**
bujus Athenai, dignum pronuncio LAURU.

Faustæ gratulationis & benevolentiaæ singularis tesseram adponebat

Guernerus Roflinck
Phil. & Med. D. P. P.

ANginam scitè tractas, perdocte Polisi,
Aesque diu nostrâ multus in arte satis,
Dignus es idcircò, clarum **Salanus Apollo,**
cui nomen tribuat digna brabéa ferens,

Paucula bæc gratulabundus lm̄ḡ adjecit

Gothofr. Mœbius D. P. P.
Med. Elect. Brandenb. & Administ.
ArchEpisc. Magdeburg.

PHæbe fave juveni, cuius penetralia mentis
partis sunt accensa foco, quem nulla voluptas,
desidie

*desidie aut Siren captum tenuere, Sophorum
quem de consensu dignum calcare cathedram,
conspicis, ut meritos prenset labor actus ho-
nores.*

*Nos Tibi POLIS I gratamur. Fama secundet
quos nunc quosque brevi titulos cum laude ca-
pesses
confimiles patrio splendori. Divite cornu
incincti vigeant semper lætè que perennent!*

Joh. Theodorus Schenck
Med. Doct. Prof. Publ.

FAMA

**CHEMNITIAE FAMILIAE NOBILIS-
SIMÆ ET ANTIQUISSIMÆ**

Novum Ornamentum

LICENTIAM MEDICAM

quam concessit

**ACADEMIA JENENSIS Florentissima
CLARISSIMO VIRO**

DN. GOTHOFR. SAM. POLISIO,

Manibus Beatissimis

DOCTORIS SAMUELIS SCARLACHII,

*Prof. quondam in Acad. Francofurt. meritissimi,
Medicique ac Poëta Eminentissimi*

denuncians

SAMUELE Kaldenbach Med. D. & Practico.

GER

GERMIN JUSTORUM BENEDICTUM pandit in orbem.
Caudice radicum vegetarum robore fulto
Frondifero ramos constanter honore virentes,
Quos non ulla dies longæ ætatisve vetustas
Deterere, aut sævus poterit convellere turbo:
Injustum Semen quamvis caput inferat astris
Ut Cedrus vivax Lauroque virentius ipsa
Emoritur tamen & turpi marcore fatiscit.
Non secus ac graciles producto vertice pini
Nec fibris penetrant, fragili sed cespite terra,
Sparsam obiter firmant radicem; at brachia nullis
Trunca umbris circum tollunt, tum flantibus Euris
Aut Sylvas Borea miscente tumultibus acri
Eversæ pulsant in honoro pondere terram:
Interea patulas frondoso tegmine quercus
Profundasve Nuces moles interrita fulcit
Et propago beat seros fœcunda nepotes.
Centum fluxerunt anni, cum sæva Tridentum
Insanis celos implens mugitibus Alpes
Fulmina Germanis atrox immitteret agris;
Orbis contremuit, percultaque regna tumultu
Horruerunt crepero, ferrumque incendiaq; inter;
Impavido stetit hic *Magnus CHEMNITIUS* ore
Increpuitque gravi montana tonitrua voce
Et dextra lignum truncavit inutile spiclo:
Sic quando furva pavidos caligine terret
Mortales subitis resplendet & ignibus æther,
Terra tremit, timidasq; cincta vaga fulgura mentes
Dum furibunda ictis metuunt incendia tectis;
Interea ventus vasto per inane boatu
Nubibus incursat, nebularum claustraque rumpit,
Irris-

Irritaque irati reddit fera murmura cœli.
Magne Heros licet Angelicis inserte catervis
Salve à me, salve! nec dēsignare nepotum,
Quas pietas jussit solennes dicere laudes.
Nos haud nosti equidem; ô utinam novisse liceret,
Natorum Natos nulos sine honore videres!

Non ego narrabo longo ordine *Nomina Tanta*,
SCARLACHIUS cecinit digno quæ carmine quondam,
SCARLACHIUS clarus Medicus clarusque Poëta,
Delicium Aonidum, prisci geniusque Lucreti,
Qui nunc, cœlitibus permixtus vatibus olim
Æternum angelico decantat carmine Numer.
MATTHIAM meminisse juvat, deducitur à quo
Linea cui generis nostri debetur origo.
Hic quondam duplicis Præses columenque Senatus
Brennaci stabilit Domini qui consiliis Res,
Alter Aristides justi cognomen adeptus
Justitiam non esse alienam ostendit ab Aulis,
Et justi Generis justus quod surculus esset;
Cujus justitiam in Natis muneras abunde,
Justitiae Genitor, multum virtute valentes
Ad summos duxit diverso tramite honores.
Immani quidam fortissima pectora bello
Opposuere suisque hostem victricibus armis
Defendere, animos sensere Arnimica castra,
Sensit Friedlandus, qui te Stralsunda vel ipso
Affixam cœlo minitatus disjicere armis,
Sensere hi *NICLAJ* animos, fœdeque repulsi
Toto *CHEMNITIUM* campo gemuere fugaces.
HENRICI enituit Belgarum fœdere virtus,
Mille viros duxit qui quondam in bella feroce

G

Jussus

Jussus finitimus RHEZÆ incubuisse BRABANTIS.
Nunc Generosæ animæ famam dum fortibus ausis
Orbi exæquarunt cessere in fata, cruenti
Pertæsæ secli pacati gaudia cœli
Participant, veræ nec marcida serta coronæ,
Germanumque suum læti de sede beata.
Conspiciunt patrium nomen famamque tuentem.
JOANNEM, qua se jactat Praeclara GEDANUM,
Quæ Regno Regique suo tot cincta periclis,
Totque petita minis forti omnia pectore spernens
Fida fuit, magno reliquis interrita signo
Præluxitque viam, qua possent tutius ire,
Ne desertorum famam pœnamque subirent;
Inde ejus Nomen gentes illustre per omnes
Audit, Sarmatiæ columen stat nobile nœstræ,
Cui per eam dubiæ cessit victoria palmæ:
Hic *Germanæ animæ cœlo te cernere gaudent,*
(Quippe DEO res grata fides sanctisque beatis,)
Charum Urbi ingenti Magnis patribusque probari,
Regis & Augusti digno pollere favore.
Canities veneranda ista virtute superstes,
Vive diu generis lux fulgentissima nostri.
Vive diu, senio infragilis, juvenileque robur
Non secus ac Aquilæ multos revirescat in annos!
Nec vero vixit Natarum degener ordo?
Namque Hæ Theiologis nupsere, Hæ jureperitis,
Hæ Medicæ insertæ Stirpi tot rite-Medentum.
Vivunt uxores, natæ, matresque socrusque.
Hos inter salve illustri fate stirpe POLISI,
Quem semper quondam non falso amplexus amore,
Nunc postquam affinem connubia justa Sororis

Me

Me fecere tibi, jam non vulgaris ut ante,
Mansit amor, sed fraternum creuisse subinde,
Visus in affectum & fastigia summa tenere;
Salve! & quod carmen tibi mitto æquique bonique
Consule, nam versus non amplius ista scaturit
Ut quondam soluit, sed vena exaruit omnis.
Tu docto primis studio innutritus ab annis
Atque ad perfectam tandem informatus amissim
Et linguas didicisti & honestas sedulus artes;
Tandem addiscis Avum, Patrem, Affinemque secutus
Tres magnos Medicos, quales Germania novit
Non multos, artem qua non præstantior ulla.
Si tantum excipias animas quæ curat, avitam,
Natura adjutusque proba & Doctoribus usus,
Quos fecit Ratio & multa Experientia claros:
Inde etenim format Medicum Hippocratesque Ma-

gister

Egregium, inde Senis doctrina immensa Galeni.
Sic perrexi calcans vestigia avorum,
Intuitus Patris exemplum, nunc ubere cultu.
Doctrinæ instructus non vis abscondere tantum
Thesaurum tenebris, sed apertæ exponere luci.
Nam quid scire juvat, nisi te scire hoc sciat alter?
Spernitque occultum virtus & gestit aprico
Sese exerceri, nec amat furtiva brabea,
Utq; exposta palam illa, palam quoque fallere gestit.
Ergo igitur bonus auspiciis felicibus audes
Prodire in lucem scripto linguaque diserta
Augustam munire viam, qua possit Honoris
Excelsum plenus templum concendere gressus.
Sic quondam vovit SCARLACHI Musa beati,

Sic,

Sic precibusque suis optavit id omnibus unum,
Orans, obtestans natos horumque nepotes
Agnatos quocunque modo, Affinesve futuros:
Ne genere indignum tanto, vel nomine utroq,
Ventura ulla unquam vere ipsis exprobret etas:
Sed vivant CHRISTO & Patriæ electa organa cuncti;
Aspirante DEO votis, cœptisq, favente:
Horum etiam ut maneat virtute & laude beatum
CHEMNITIUM in cœlis, in terris nobile nomen.
Sic vovco ex animo: votis Deus annue tatis
(Dum fuit ille super lacrimis sic dixit obortis)
Famaq, sepe meos beethac letissima manes!
Sic vovit, votum audivit, voto annuit æquus
Et votum non degeneres à stirpe nepotes
Implievisse Deus fecit. *FAMAMque beatos*
Proclamo ad Manes: **CASTÆ CONNUBIA NEPTIS**
NATAM AVIAM FECERÉ TUAM, PARVOQUE NEPOTE
AUXERUNT GENERUM; NOVA QUI NUNC GAU-
DIA CARPIT,
DUM LAURU DOCTUM MEDICA ORNAT JENA
NEPOTEM.

Macte at tu virtute tua Praeclare POLIS!
Macte tua doctrina esto! felicia quæque
Successusque bonos opto conatibus istis!
Te Deus incolumem tueatur utrique Parenti,
Et Nobis servet per plurima tempora vivum!
Fortunam præstetque Patris tibi, præstet avitæ
Dexteritatis opem, qua possis frangere densos
Morborum cuncos, & corpora sana tueri!

VP. 17

